

"Jubilæumsskrift for
Kvindernes Internationale Liga
for Fred og Frihed"
Af Holger Terp

Korrektur og redigering ved
Tom Vilmer Paamand - WebMaster@FRED.dk

Downloadet fra "Fred på Nettet"
OnLine Biblioteket - FRED.dk/biblion/

"OnLine Biblioteket" i Fred på Nettet
er startet af Aldrig Mere Krig
ved Tom Vilmer Paamand og Holger Terp

Kommentarer sendes til WebMaster@FRED.dk

Jubilæumsskrift for

Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed

Af Holger Terp

"Der kaldes paa Kvinderne i disse Tider! Der kaldes paa dem fra Ambulancerne, hvor Ofrene for vor Tids største Skænsel ligger og stønner i Smerte og Lidelse med Blikke fulde af Vanvid."

- [Festlig fortale](#)
- [Kvinder protesterer mod krig og krigsforberedelse](#)
- [Fredsbevægelsernes historie](#)
- [Kvindefredsorganisationer - et historisk tilbageblik](#)
- [Ligaens fødsel](#)
- [Undfangelsen](#)
- [Indbydelse til konferencen i Danmark](#)
- [Kvindefredskongressen i Haag](#)
- [Dansk deltagelse på Kvindefredskongressen i Haag](#)
- [Starten på Ligaen i Danmark](#)
- [Danske kvinders Fredskæde og Dansk Kvindesamfund](#)
- [Danske kvinders Fredskæde](#)
- [Fredskæden er ikke pacifistisk i starten](#)
- [Værnepligt](#)
- [Kontingent og økonomi](#)
- [Fredsdagen](#)
- [Danske kvinders Fredsforbund](#)
- [Oplysningsarbejde](#)
- [Love og vedtægter](#)
- [Hovedstyrelse og organisationsstruktur](#)
- [Medlemmer i den danske Liga](#)
- [Wilson-mødet i Paladsteatret](#)
- [Fred og Frihed](#)
- [Bladsamarbejde med Aldrig mere Krig fra Januar 1992](#)
- [Fredsarbejdet i Ligaen](#)
- [Fredsarbejdet i Ligaen](#)
- [Kolofon](#)
- [Specielt tak til](#)
- [Utrykte kilder til Danske Kvinders Fredskæde](#)

"Og Kvinderne kommer! Med kyndig Haand forbinder og plejer de de saarede; Dag og Nat, Nat og Dag finder man dem ved disse Baarer, der uophørelig bæres ind med nye Lidelser, nye Rædsler. Med Spændt Opmærksomhed lytter de efter de Ord, som de saarede og de døende fremnumler som en Hilsen til de Kære derhjemme.

Der kaldes paa Kvinderne fra Slagmarkerne, fra Løbegravene, derude hvor Pigtraadshegn, Mørsere og Aëroplaner foranstalter en Heksesabat, i Sammenligning med hvilken Dantes Helvede vilde være et taaligt Opholdssted

Og kvinderne kommer! De indtager deres Pladser i Mændenes Rækker og gør deres Værnepligt"... Der Lides af Kvinder Verden over i det gudsforglattede Ragnarok, som Krigen har skabt. Der Lider paa de tusinder Maader; der Lides i det skjulte, der Lides i det aabenbare. Men Lidelsen har kaldt paa Kvinderne med Sammenslutningens Tanke, og i disse Dage gaar budskabet fra Kvinde til Kvinde... at samle Mennesker til

Fredens Tjeneste''. **Gunvar Mønster.**

Dette opråb af Gunvar Mønster fra 1918 danner ikke bare baggrund for kvinders engagement i fredssagen under første verdenskrig, det kunne såmænd stadig være baggrunden for kvinders engagement i at afbøde vore dages krigsrædsler. Et engagement der naturligt må få mennesker til at forstå, at vi stadig må arbejde på at stoppe vanviddet, ikke bare lappe på skaderne som barmhjertige samaritaner.

Dette 80 års jubilæumsskrift har skiftet karakter fra den første opfordring til at skrive en artikel om Ligaens historie kom. Det er, efter min mening, ikke muligt at få skrevet en 80 årig organisations historie på et par måneder, specielt når den danske Ligas historie ikke er skrevet før. Det kan simpelthen ikke lade sig gøre ordentlig, specielt ikke når jubilæet også falder sammen med vigtige begivenheder som FN's sociale topmøde i København, kombineret med uventede computerproblemer. Ikke desto mindre har den del af opgaven, jeg har kunnet nå på den begrænsede tid, været et spændende stykke detektivarbejde.

Festskriftet

Jeg har set det som en hovedopgave med dette festskrift ikke bare at kopiere andres udmærkede fremstillinger af Ligaens historie, men at berette Ligaens tidlige historie. Ikke mindst som den ser ud suppleret med oplysninger fra det noget fragmentariske arkivmateriale, der har kunnet opspores.

Oversigtsmaterialet er først og fremmest tidsskrifterne Kvinden og Samfundet 1915-1916, Meddelelsesblad for Danske Kvinders Fredskæde 1924-1926 og Fred og Frihed 1926 ff. samt Ligaens internationale tidsskrifter Pax International og Pax et Libertas.

Når danske forskere har beskæftiget sig med Ligaen har det altid været som et biprodukt af andre forskningsemner, så som kvindesagen generelt eller enkelte kvindeorganisationer og personer, der var aktive i kvindesagen (Når baner brydes 1994). Til trods herfor, er der kommet interessante ting frem inden for de sidste par år, som jeg har draget stor nytte af i denne fremstilling.

Selv om det danske hovedarkiv før 1971 pt er forsvundet, viser min hastige undersøgelse, at der er en del arkivmateriale i andre arkiver og fra Ligaens mange lokale kredse. Nogle af disse lokalkreds forhandlingsprotokoller går helt tilbage til begyndelsen af trediverne.

Der ser, ved første øjekast, ikke ud til, at der er så mange arkivalier tilgængelige om den danske Ligas historie, arkivet om jødebørnene i Rigsarkivet er en markant undtagelse- og man må stærkt beklage, at besættelsestidshistorikeren Jørgen Hæstrup ikke havde sans nok til at sørge for, at resten af arkivet også blev afleveret, mens tid var.

Jørgen Hæstrup skriver om Jødebørnsarkivet, at

"Arkiverne for de to kvindeorganisationer (Danske Kvinders Nationalråd og KLFF), der er udskilt fra organisationernes "normale" arkiver alene vedrørende arbejdet med "Liga-børnene", kom til veje i løbet af undersøgelsen, overvejende i helt uordnet form. De lader sig vanskeligt eller slet ikke adskille fra hinanden, da de to kvindeorganisationers aktiviteter, især for så vidt angår arbejdets start, overlappede hinanden. Begge arkiver, der i omfang tæller adskillige tusinder sider - efter ordning opdelt i en halv snes arkivkasser + en del mapper - belyser i detaljerindvandringer af "liga-børn" (Dengang i Danmark s. 260).

[\(Til tops\)](#)

Festlig fortale

At en organisation når 80 årsalderen bør markeres. Bedst ville det være om alle organisationens medlemmer var samlede på et sted, demonstrerende mod krig, krigsforberedelse, våbensalg, undertrykkelse og racisme. Men da dette ikke er tilfældet har jeg hermed givet mit lille bidrag til den festlige anledning.

International Liga for Fred og Frihed har en lang historie bag sig, både som en del af en international organisation og som en del af den danske fredsbevægelse. Denne historie er ikke skrevet endnu på dansk og jeg har heller ikke gjort det med dette skrift. Jeg har koncentreret mig om at berette, hvordan det gik til, at der blev dannet en stor international kvindefredsgruppe og, hvordan den blev startet i Danmark. Ud over dette har jeg prøvet på at vise,

hvorledes Ligaen arbejdede, hvilke initiativer man tog og, hvorledes man samarbejdede med de andre fredsgrupper i den tidlige fase af Ligaens arbejde under første verdenskrig og i begyndelsen af tyverne. Endelig et lille ord til advarsel. Festskriftet er skrevet af en person, der ikke selv er medlem af Ligaen, så hvis medlemmerne synes at der mangler noget i fremstillingen, så er det rigtigt. Man plejer at ønske en fødselar et langt og godt liv fremover. Jeg håber det modsatte for Ligaen. Den dag, der ikke er krig og krigsforberedelser i verden, er der ikke mere brug for fredsbevægelserne. Lad det ske snart. Alle citater er i original retsskrivning.

[\(Til tops\)](#)

Kvinder protesterer mod krig og krigsforberedelse

"Naar jeg kommer til en By, da vil jeg stille mig paa Torvet, paa Raadhustrappen, og Mænd og Kvinder skal samles om mig. Og naar de hører mine Ord, vil der i deres Sind opstaa en forfærdelig Vrede imod Krigen. De vil samle Straa og gammelt Træ sammen paa Torvet og tænde et stort Baal, og de vil skynde sig hjem og vende tilbage med alle Mordvaaben, med alle Krigsbøger og Krigsbilleder. De vil komme med Uniformer og Trommer, med de skingre Trompeter og de vejende Faner. Og alt det vil de kaste paa Baalet og brænde det. Ja, Fredsbaalet skal brænde. Gamle Vers om blodige Heltebedrifter skal Brænde, og Børn skal kaste deres Legetøjshjælme og Træsværd paa Baalet. Rustne Ridderharnisker skal brændes ud fra Musæerne og smelte tillige med Sabler og Mitrailleurer. Alle Krigens Hæderstegn, alle dens Proklamationer og alt hvad dens er skal fortæres af Luerne. Og Kasserne skal rives ned for at give det store Fredsbaal Næring. Mure og Fæstningsgrave skal styrte sammen i Skæret af det, og Skyttegravene skal Ødelægges, og Kanoner og Mørsere skal blive til ubrugeligt gammelt Jern. Lad Fredsbaalet brænde! Lad det brænde til glæde for Menneskerne! Lad det knalde med Granater og Kardæsker! Kast Orlogsskibene paa, Kast Flyvemaskiner paa! Lad det flamme og gnistre til glæde for Gud og for Mennesker! Lad Fredsbaalet brænde! Kast Hadet paa, kast Menneskehjertets Ondskab paa, kast Grusomheden paa! Da ivl Krigen blive bange og Menneskeheden frigøre sig for sin Undertrykkers Haand" (Selma Lagerlöf: Skrifter X, 2. del, s 231 ff).

Kvinder har altid været trætte af, at få deres dræbte og invaliderede sønner og mænd hjem fra slagmarkerne, hvad enten invalideringerne skyldes fysiske eller psykiske ar. I det gamle Grækenland kunne man opføre et skuespil om, hvordan kvinder nægtede at dele seng med deres krigeriske mænd, indtil de havde lagt krigsplanerne på hylden og i de islandske sagaer beskrives der ikke bare kvinder, der var årsag til strid, der beskrives også kvinder, der aktivt forsøgte at skille stridende parter.

Kvinderne ønsker heller ikke at se store dele af de offentlige budgetter gå til finansiering af våbenfremstilling og væbnede styrker, når pengene meget bedre kunne anvendes til sociale forbedringer, skoleundervisning osv.. Det er en kendt sag, at skatternes størrelse har en direkte forbindelse med militærudgifternes størrelse. Den anden side af medaljen vedrørende kvinderne, er selvfølgelig, at der igennem historien har været en række meget blodtørstige damer, både som soldater og som regenter, eller som Hanne Norup Carlsen udtrykte det i en leder om den stærke mand: "Den stærke mand kan også være en kvinde" (FF 1990:1 s 3).

[\(Til tops\)](#)

Fredsbevægelsernes historie

Op igennem middelalderen var det enkeltpersoner og religiøse kirkesamfund der protesterede mod krig. Først og fremmest ved at blive eller være militærnægtere. For at få fredsbudskabet tydeligere frem, blev det klart i årene omkring napoleonskrigenes afslutning, at man måtte koncentrere sig mere om selve fredsbudskabet, hvorfor ideen om egentlige foreninger til fredens fremme opstod samtidigt på begge sider af Atlanterhavet.

Det antages normalt af de fleste mandlige forskere, at de første foreninger med fred på programmet blev grundlagt i 1815, lige efter napoleonkrigenes afslutning. Når der er noget usikkerhed omkring tidspunktet for etableringen af de første fredsbevægelser skyldes det ... kvinder. Den svenske pacifist Anna T. Nilson, der organiserede Ligaens arbejde i Skåne i tyvernes begyndelse, skriver i sin lille bog om fredsbevægelserne: "Data och fakta rörande Fredsrörelsen" fra 1924, at i: "1810 bildades i Boston, U. S. A., en fredsförening av Elly Channing och Noa Worcester", (s 16). Om Anne Nilson har fejllæst de forskellige kilder til den tidlige fredsbevægelses historie, er ikke godt at vide. Noa Worcester bliver, ifølge Allen, 1930 s 4, først aktiv som pacifistisk skribent i 1813, og Elly Channing kan være en fejllæsning af Wilhelm Ellery Channing, som sammen med Worcester var en af grundlæggerne af the Massachusetts Peace Society, 28. december 1815.

Kvindefredsorganisationer - et historisk tilbageblik

Igenem enevældstiden havde kvinderne været totalt styret af mændene. De havde ingen borgerlige rettigheder, de måtte ikke uddanne sig og de havde ikke råderet over familiens formue. Heraf udtrykkene, "min mand siger også" og "hvad fatter gør" ...

Til trods for store vanskeligheder deltager kvinder i fredsarbejdet i det nittende århundrede. "Tanken var ikke ny", som Clara Tybjerg skriver det i en jubilæumsartikel i 1935, i Fred og Frihed.

De to amerikanske præster og fredsbevægelsespionærer Noa Worcester og William Ladd argumenterer meget tidlig efter dannelsen af de første fredsgrupper for, at der skal grundlægges fredsforeninger specielt for kvinder. Den første kvindefredsgruppe der blev grundlagt i 1820 er: The Female Peace Society of Chincinnati. Kvinderne i de tidlige amerikanske fredsbevægelser fik imidlertid banbrydere i form af en banbryder fra the Pastoral Association of Massachusetts om "Women's Rights", hvorefter en del af de ramte kvinder fortsatte deres virke i antislaveribevægelsen. (Allen s 266-268). Da stemmeretsbevægelsen dukker op i 1838 går igen andre kvinder fra fredsgrupperne ind i den (Allen s 270).

Under Krimkrigen opfordrede den svenske forfatter Fredrika Bremer, den 4. juli 1848 i londonavisen Times kvinder til at danne et fredsforbund.

En af de første internationale kvindefredsorganisationer er den i Paris i 1848 grundlagte "Alliance universelle des femmes pour la Paix", eller Kvindernes Forening i Paris for International Afvæbning, hvor Mathilde Bajer var virksom. Det er formodentlig denne organisation der, ifølge korrespondance i Mathilde Bajers arkiv, havde nationale sektioner i Norge, Sverige og i Danmark. Afdelingerne hed hhv International Kvindekommité for varig fred, Kristiania 1848, Sveriges Kvinnelige Fredsförening, Stockholm 1848? og Danske kvinders Fredsforening (København?) 1848. Desuden var der en anden tidlig international kvindefredsgruppe, baseret i Paris: Ligue des Femmes pour le Désarmement International. Mig bekendt er der ikke skrevet meget om disse grupper på dansk. Jeg vil meget gerne korrigeres.

Når der før Ligaens oprettelse kun var få kvindelige fredsforeninger er det selvfølgelig ikke hele historien. Der må være flere kvindeorganisationer end Kvindelig Fremskridtsforening i København, der havde tre programpunkter: Kvindesagen, Fredssagen og Arbejdersagen, hvis man skal tro bladhovedet på deres tidsskrift Hvad vi vil, der udkom første gang i 1848.

Før ligaens oprettelse, for 80 år siden, var der aktive kvinder i fredsarbejdet og i fredsbevægelserne, men der var ikke mange. Går man eksempelvis de cirka 350 biografier over fredsfolk i østrigeren Alfred Frieds bog: "Handbuch der Friedensbewegung", der er udgivet i årene 1911-1913, igennem, er mindre end ti procent af de biograferede kvinder, nemlig 29.

En af de mest berømte borgerlige kvindelige fredsforekæmpere, er den østriske forfatter Bertha von Suttner der døde i 1914, lige inden verdenskrigen begyndte. Desuden vil det i denne forbindelse være rimeligt at nævne forfatteren Ellen Key, der lavede et enormt fredsarbejde i perioden omkring første verdenskrig uden at være tilsluttet nogen fredsbevægelse.

Mange af de antimilitaristiske stemmeretsforekæmpere som var socialister er imidlertid ikke omtalt i værkerne om de borgerlige fredsbevægelser. Nogle eksempler på dem er den kvindelig socialist og antimilitarist Roxa Luxemburg, der blev myrdet af tyske militærfolk i januar 1919 sammen med antimilitaristerne Karl Liebknecht og Hans Paasche, samt antimilitaristen og anarkisten Emma Goldmann.

Efterhånden som kvinderne blev bedre organiseret og fik flere med i kampen tilkæmpede kvinderne sig flere rettigheder, bl.a. retten til universitetsuddannelser, og stemmeret til parlamenterne. Stemmeret til Folketinget fik kvinderne i Danmark med Grundloven af 1915 (kvinderne på Grønland glemte man. De fik først stemmeret i 1948). For Ligaen tidlige periode i Danmark betød stemmeretsskampen alt: kvinderne havde både erfaring med politisk arbejde og organisationserfaring. Det vil me andre ord også sige, at mange af de aktive kvinder i Ligaens tidlige historie også var aktive i andre sammenhænge, inden de gik ind i Ligaen.

Stemmeretsforkæmperne og andre kvindesagsorganisationer protesterede mod de diskriminerende forhold, som for det idealistiske arbejde betød, at arbejderkvinderne reelt ikke havde tid til fredsarbejde. Størstedelen af de kvinder, der havde tid, økonomisk overskud og uddannelse til at deltage fredsarbejdet i årene under og efter første verdenskrig var "dannede mænds døtre" (udtrykket er lånt af den engelske feminist og forfatter Virginia Woolf).

Ligaens fødsel

Ligaen grundlægges under kvindefredskongressen i Haag der fandt sted i dagene 28. april 1. maj 1915. Clara Tybjerg skriver, at fredsideen fik ny aktualitet på baggrund af første verdenskrigs blodige begivenheder. Første verdenskrig er den første industrialiserede krig, hvis udvikling kom helt bag på generalerne, som ikke havde forstået den forudgående teknologiske udvikling. Man anvendte rytteri overfor fjender med maskingeværer. De kæmpende hære gravede skyttegrave, og generalerne angreb ofte den anden side, hvilket medførte meget store tab af menneskeliv.

Resultatet af krige kan betragtes på mange måder: galgenhumoristisk som "Den gode soldat Svejik" gør det. Som noget der skal overleves, som de syv tyske drenge i "Intet nyt fra vestfronten" gør det. Hvis ikke man opfatter det som et fænomen der "skaber en overkapacitet af dobbeltsenge". Ofrene betragter kun krig fra én side, som galskab, som Thora Daugaard beskriver første verdenskrig. Kriges ofre er kvinder, børn, fattige, soldater og dyr. Alene 9 mio heste dræbtes under første verdenskrig, uden at der var en eneste dyreværnsforening, der protesterede mod slagteriet.

Det meget aktive medlem af Ligaen, Anne Marie Tønnesen, beskriver oprustningsudgifterne som en lindorm, der har lagt sig på guldet - "Rustningsbyrden knuger Landene" (s 4).

[\(Til tops\)](#)

Undfangelsen

I 1914 rejste en del europæiske stemmeretsforkæmpere og pacifister rundt i USA, hvor der var stor modstand blandt fredsbevægelserne og socialisterne mod landets deltagelse i verdenskrigen. Den verdensberømte amerikanske socialarbejder og forfatter Jane Addams og socialisten Eugene V. Debs og den engelske stemmeretsforkæmper Emmeline Petrick-Lawrence var blandt de mange, rejste land og rige rundt og holdt taler og møder mod landets deltagelse i verdenskrigen, men amerikanernes krigsbegejstring var større end krigsfrygten.

I september 1914 havde den ungarske pacifist Rosika Schwimmer og amerikaneren Carrie Chapman Catt overrakte den daværende amerikanske præsident Wilson en international adresse, der bad ham indkalde til en neutral mæglingskonference.

Jane Addams og andre kvinder inspireres af de europæiske stemmeretsforkæmpere til at grundlægge The Womens' Peace Party i januar 1915 som blev forløberen for den amerikanske sektion af ligaen. Kvindernes fredsparti fik sit arbejdsprogram ved at afskrive den engelske fredsgruppe Union of Democratic Controls arbejdsprogram (Rotten s 22).

Kvinderne enedes om at holde en international kvindefredskongres i Haag som erstatning for en international stemmeretskonference i Berlin, der blev aflyst pga krigsudbruddet. Stemmeretskonferencen blev aflyst i november 1914, hvorefter en komite begyndte at rundsende invitationer til en forberedende konference der blev holdt i Holland i februar 1915. Efter denne forberedende konference rundsendes invitationer til selve kvindefredskonferencen til en lang række kvindeorganisationer verden over.

Der indbydelsen til Kvindefredskonference fordi,

"Fra mange Lande har vi faaet Opfordring til at sammenkalde til en international Kvindekongres for at diskutere, hvad Verdens Kvinder kan eller bør gøre i anledning af de frygtlige Tider, vi nu gennemlever.

Vi hollandske Kvinder, som lever i et neutralt Land - let tilgængeligt for Kvinder fra andre Lande - har derfor paataget os det Ansvar at sammenkalde en saadan international Kvindekongres. Vi synes, at det i høj Grad tiltrænges, at Kvinder - i en Tid, hvor der findes saa meget Had mellem Folkene - viser, at vi kan opretholde vor Solidaritet og gensidige Venskab. Kvinder venter paa at mødes. Verden venter paa deres Bidrag til Løsningen af Dagens store Problem!

Kvinder! Hvilken Nationalitet, hvilket Parti I tilhører! Eders nærværelse vil være af stor Betydning. Jo større det Antal, der deltager i Kongressen, jo stærkere dens Indflydelse. Eders nærværelse vil vise, at ogsaa I ønsker at nedlægge Eders Protest mod denne frygtelige Krig og at I ønsker at hjælpe til at forhindre en Gentagelse i Fremtiden

Lad os ikke kalde forgæves paa Eder!

[underskrevet af]

Dr. Aletta Jacobs. Dr. Mia Boissevain. Rosa Manus. F. J. Vallier-Kraane. H. van Biema. C. Ramondt. J. C. van Landschot Rubrecht."

Selv om den hollandske organisationskomité var af den opfattelse, at det under første verdenskrig var let at komme til landet, var det ikke helt uden problemer for en række tilmeldte til kongressen. På grund af en smædekampagne i franske aviser kommer der ingen af de franske delegerede til kongressen. Der var 180 tilmeldte englændere, kun 75 af dem får et pas, men ingen af dem fik udrejsetilladelse. De tre englændere, der

trods alt var på kongressen kom sammen med den amerikanske delegation. Bortset fra eksilrusseren Aleksandra Kollontaj, var der ikke nogen russere eller andre østeuropæiske delegerede til stede på kongressen.

Kvindefredskongressen i Haag blev dermed ikke så stor og så repræsentativ som organisationskomiteen havde håbet på.

Kongressen omtales i den følgende tid bare som "Kvindekongressen i Haag", hvilket bl.a. medførte, at kongresberetningen blev forkert klassificeret på Det kongelige Bibliotek.

[\(Til tops\)](#)

Indbydelse til konferencen i Danmark

Indbydelsen til kvindefredskonferencen blev i Danmark modtaget af en række forskellige kvindeorganisationer og enkeltpersoner. Indbydelsen til konferencen omtales således i Kvinden og Samfundet for 30. marts 1915. Dagen efter afholder "en snevrere Kreds af danske Kvinder" et møde, for at forberede den danske deltagelse i konferencen. Til stede ved mødet var: Andrea Brockmann, Anna Buch, Henriette Crone, Thora Daugaard, Henni Forchhammer, Eline Hansen, Karen Hessel, Anna Johansen, Mathilde Lautrup, Ulrikke Mathiesen, Marie Mørch, Camilla Jensen, Louise Nørlund, Astrid Paludan-Müller, Camilla Persson, Astrid Stampe og Clara Tybjerg. På mødet nedsættes et arbejdsudvalg, bestående af formanden Eline Hansen, sekretæren Thora Daugaard, Henriette Crone, Henni Forchhammer, Thora Knudsen, Camilla Nielsen og Louise Nørlund, "Med det Formaal, at søge at vække danske Kvindeforeninger (og blandede Foreningers) Interesse for denne Kongres" (Brev, dateret 3.4.1915. Socialdemokratiets Arkiv, ABA)

Dansk Kvindesamfunds hovedkontor, Dansk Kvindesamfunds Fællesstyrelse, var, ifølge Thora Daugaard, "Samlingsstedet for de Traade, der hurtigt knyttedes mellem den indbydende Komité i Holland og Danske Kvindeforeninger. Her dannedes det Udvalg, der skulle forberede Danmarks Deltagelse i denne Fredskongres under Krigstid" (FF 1930:2 s 1-2).

Arbejdet gav hurtigt resultater.

Allerede i næste nummer af Kvinden og Samfundet kunne "Fællesstyrelsen bekendtgøre", fortsætter Thora Daugaard, "at den vilde forsøge at sende en Repræsentation".

Interesserede opfordres til at støtte konferencedeltagelsen økonomisk. Dansk Kvindesamfunds medlemmer indsamler 500 kr.

Socialdemokratiet blev anmodet om at støtte konferencen såvel økonomisk som med aktiv deltagelse. Thorvald Stauning udtrykte sin sympati med sagen, men afslog at give nogen form for støtte med begrundelse i, at de nordiske socialdemokratier allerede i januar 1915 havde afholdt en fredskonference i København, og Thorvald Stauning anså det for rigtigst ikke at deltage i foretagender, der iværksattes udenom Socialdemokratiets internationale ledelse (Brev dateret 10.4.1915 til Thora Daugaard, Socialdemokratiets Arkiv, ABA).

[\(Til tops\)](#)

Kvindefredskongressen i Haag

Fanny Arnskov citerer Jane Addams for at sige i åbningstalen:

"Vi er ikke kommen sammen for at lægge Skylden for Krigen paa den ene eller den anden. Vi har allesammen vor Del af Skylden. Vi er derimod kommet sammen for at søge at standse det forfærdelige der sker rundt om os". (FF 1945:5 s 34).

Ligaens barselsstue skulle have været Fredspaladset i Haag, men Fredspaladset kunne ikke rumme de mange deltagere, hvor kongressen rent faktisk blev holdt vides i skrivende stund ikke. Kongressen vedtog i løbet af forhandlingerne et arbejdsprogram frem til næste kongres ud fra 17 resolutioner:

"Vi Kvinder af forskellige Nationer, klasser, religioner og partier, forsamlede til en international Kongres:

Kvinder og Krig

1) Protest

Vi Kvinder, forsamlede til international Kongres, protesterer imod Krigsvanviddet og Krigsrædslerne, der medfører en hensynsløs Ofring af Menneskeliv og Ødelæggelse af meget af det, som Humaniteten har været Aarhundrede om at bygge op-

2) Kvinders Lidelser under Krig

Denne internationale Kvindekongres erklærer sig i uoverensstemmelse med den Antagelse, at Kvinder kan beskyttes under den nuværende Maade at føre Krig paa, og den nedlægger sin alvorlige Protest mod den Uret, som Kvinder i Krigstider er Ofre for, og især mod de grufulde Voldshandlinger mod Kvinder, som ledsager enhver Krig -

Skridt Henimod Fred

3) Om Fredsafgørelsen

Denne internationale Kongres, der bestaar af Kvinder fra forskellige Nationer, af forskellige Klasser, Trosbekendelser og Partier, forener sig i at udtrykke sin Medfølelse med alle som lider under Krigen, til hvilken Nation de end hører som kæmper for deres Land eller stønner under Krigenes Byrder.

Da Flertallet af Folkene i hvert af de for Tiden Krigsførende Lande føler sig overbevist om, at de ikke kæmper som Angribere, men i Selvforsvar for deres nationale Eksistens, kan der ikke være uforsonelige Vanskeligheder imellem dem, tværtimod, deres fælles Ideal giver et Grundlag, paa hvilken en højmodig og ærefuld Fred maa kunne sluttes.

- Denne Kongres opfordrer derfor indtrængende Regeringerne Verden over til at standse denne Blodsudgydelse og Paabyde Fredsforhandlinger. Kongressen Kræver, at den Fred, der følger, skal blive varig, og derfor hvile paa Retfærdighedsprincipper, og i disse indbefattet de Principper, som denne Kongres har givet Udtryk for i de efterfølgende Resolutioner 5, 6, 7, 8, og 9.

4) Vedvarende forsat mægling

Denne internationale Kvindekongres beslutter at opfordre de neutrale Lande til at gøre Skridt til at danne en Konference af neutrale Nationer, som uopholdelig skal tilbyde vedvarende Mægling, saaledes at Konferencen opfordrer hver af de krigsførende Magter til at fremkomme med Forslag, og selv vedvarende og samtidig forelægger Forslag som Forhandlingsgrundlag.

Principper for Opnaelse af en varig Fred.

5) National Selvbestemmelsesret.

Da denne internationale Kvindekongres anerkender Folkenes Ret til Selvstyre, stadfæster den den Opfattelse, at intet Territorium skal kunne overdrages uden Samtykke fra de i dette boende Mænd og Kvinder, og den ivrer imod, at Selvstyre og et demokratisk Parlament skulle kunde nægtes noget Folk.-

6) Forhandling og Voldgift.

Denne internationale Kvindekongres, som nærer den Overbevisning, at Krig er fornægtelse af Fremskridt og Civilisation, anmoder indtrængende alle Nationers Regeringer om at enes om at henvise fremtidige internationale Stridigheder til Forhandling og Voldgift.-

7) Internationalet Pres.

Denne internationale Kvindekongres anmoder indtrængende alle Nationers Regeringer om at enes om at anvende social, moralsk og økonomisk Tryk overfor ethvert Land, som griber til Vaaben i Stedet for at henvise sin Sag til Forhandling og Voldgift.-

8) Folkets Kontrol med Udenrigspolitikken.

Da Krig i almindelighed ikke foraarsages af Folkets store Masser, som ikke ønsker den, men af Grupper, der repræsenterer Sær-Interesser, hævder denne internationale Kvindekongres, at udenrigspolitiske Spørgsmaal maa

underkastes Folke-Kontrol, og erklærer, at den kun kan anerkende det System for folkeligt, som indbefatter lige Repræsentation af Mænd og Kvinder.

9) Kvinders politiske Frigørelse.

Da den forenede Indflydelse af alle Landes Kvinder er en af de stærkeste Magter til at forebygge Krig, og da Kvinder kun kan have fuldt Ansvar og virksom Indflydelse, naar de har samme politiske Rettigheder som Mænd, kræver denne internationale Kvindekongres politisk Valgret og Valbarhed for Kvinder.

Internationale Samvirke

Herunder vedtages en række resolutioner 10, 11, 12, 13, 14 og 15 som ikke er refereret i fuld udstrækning i Kvinden og Samfundet. De vigtigste punkter i disse resolutioner er:

- a) en tredje Haag-konference skal sammenkaldes straks efter krigens ophør,
- b) voldgiftsdomstolen og Haag-konferencens ansvarsområde skal udvides til en permanent fredskonference,
- c) våbenfabrikation skal sættes under international kontrol,
- d) handelsfrihed
- e) det hemmelige traktatsystem skal afskaffes.

Børneopdragelse og Fredstanken

16) Denne international Kongres af Kvinder gør sig til ivrige Fortalere for Nødvendigheden af, at Børneopdragelsen ledes saaledes, at Børnenes Tanker og Ønsker føres i Retning af Idealet om varig Fred.

Kvinder og den kommende Fredskonferencc.

17) Denne internationale Kvindekongres anmoder indtrængende om, at den Konference, som skal udarbejde Fredsbetingelserne efter denne Krig, i den varige Freds, saavel som i Civilisationens Interesse vil udtale sig til Gunst for Nødvendigheden af, at Kvinder i alle Lande bliver politisk frigjorte.

18) Denne internationale Kvindekongres fremhæver energisk, at Folkerepræsentanter bør tage Del i denne Konference efter Krigen, og at der blandt dem bør findes Kvinder.

Skridt der skal foretages i Anledning af de vedtagne Resolutioner

19) Denne internationale Kvindekongres beslutter, at et internationalt Møde af Kvinder skal holdes paa samme Tid og Sted som Magternes Freds-Konference efter denne Krig med det Formaal at stille praktiske Forslag til denne Konference.

20) Sendebud til Regeringerne

Denne internationale Kongres delegerer Sendebud til at forelægge de paa Kongressen vedtagne Resolutioner for Herskerne i de krigsførende og neutrale Lande i Europa og til Præsidenten for de Forenede Stater - og til indtrængende at anmode Verdens Regeringer om at standse denne Blodsudgydelse og oprette en varig og retfærdig Fred.

Disse Sendebud skal værer Kvinder fra saavel neutrale som krigsførende Lande, og skal udpeges af den internationale Komite for denne Kongres. De skal indgive Beretning om Resultatet af deres Mission til "den internationale Kvinde-Komite for varig Fred", som et Grundlag for videre Optræden".

Der findes flere forskellige danske udgaver af resolutionerne fra Kvindefredskongressen i Haag. Denne ovenstående tekst er sakset fra Kvinden og Samfundet nr. 9/10 1915 s 137-138.

[\(Til tops\)](#)

Dansk deltagelse på Kvindefredskongressen i Haag

Hvor mange danske jordmødre der deltog under Ligaens fødsel, vides ikke med bestemthed. Forskellige kilder oplyser forskellige navne:

1) Fem af de seks tilmeldte danske deltagere på kongressen i Haag var, ifølge referatet fra pjecen Kvindernes Fredskæde: Redaktøren Thora Daugaard, Skolekøkkeninspektrice Eline Hansen fra Det radikale venstre, Lærer

og forfatter Eva Moltesen, Clara Tybjerg og Louise Wright. Den manglende danske deltager, ifølge denne opgørelse, er sandsynligvis Henni Forchhammer, der blev syg på kongrestidspunktet. Henni Forchhammer skal, ifølge, Inga Dahlsgård (Niels Haislund) i Dansk Biografisk Leksikon, have medvirket til, at "danske kvinder kom med til kvindemødet i Haag".

2) Mystikken om den danske deltagerliste på Haag-kongressen breder sig. For i tidsskriftet Arbejderhistorie 29 skriver Christi Wickert, at følgende damer deltog for egen regning på konferencen, efter at have fået afslag på økonomisk støtte fra det daværende Socialdemokratisk Forbund: Socialdemokraterne "Andrea Brockmann, Henriette Crone, Camilla Nielsen, Louise Nørlund", samt fra Dansk Kvindesamfund deltog "Clara Tybjerg, Thora Daugaard og frk. Manicus Hansen" (s. 25).

3) Syv danske kvinder deltog ifølge Thora Daugaard som i en mindeartikel i Fred og Frihed 1935:4 s 28, skriver, at Andrea Brockmann og Camilla Nielsen repræsenterede Socialdemokratisk Kvindeforening, Henriette Crone repræsenterede Kvindelige Trykkeriarbejdere, Thyra Manicus-Hansen repræsenterede Keramisk Malerforening, Louise Nørlund repræsenterede Bureau for Opretholdelse af internationalt Samarbejde, Clara Tybjerg repræsenterede Danske Kvinders Nationalraad og Thora Daugaard repræsenterede Dansk Kvindesamfund og Danske Kvindeforeningers Valgretsforbund.

4) For at gøre mystikken om det danske deltagerantal komplet, meddeles det i den norske jubilæumsbog "Fred og Frihed", at der deltog 6 danske kvinder på kongressen.

5) Når der er tvivl om det danske deltagerantal er det også fordi den officielle beretning fra kongressen nævner følgende tilmeldte delegerede og de organisationer de repræsenterede:

Bureau for Opretholdelsen af Internationalt Samarbejde, Louise Nørlund.

Danske Kvinders Valgretsforbund, Thora Daugaard.

Dansk Kvindesamfund, Thora Daugaard.

Dansk Typografforbunds Kvindeafdeling, Henriette Crone.

Keramisk Malerforbund, Thyra Manicus-Hansen.

Pax og Danske Kvinders Nationalraad, Clara Tybjerg.

Rebecca-Logen, Ella Beyer og S. M. Beyer-Mohr.

Socialdemokratisk Kvindeforening, Andrea Brochmann og Camilla Nielsen og Kvindelige Trykkeriarbejderes Forbund Henriette Crone (Bericht s 244).

Det skulle altså give 9 danske deltagere på kvindefredskongressen i Haag.

Louise Nørlund, der ledede Dansk Fredsforenings ungdomsbewægelse, Pax, skriver til kongressen, at der er en ungdomsfredsgruppe i Danmark og at det er vigtigt at beskæftige sig med fredsopdragelse.

Der er i den officielle kongresrapport et liste over delegerede og deltagere som blev forhindret i at deltage i kongressen. Deri er der ingen danske navne.

Udover de danske deltagere var der af nordiske deltagere på Haag-kongressen 16 fra Sverige og 12 fra Norge.

[\(Til tops\)](#)

Starten på Ligaen i Danmark

Kvinderne i Haag blev enige om at oprette nationale sektioner for at styrke kvindernes deltagelse i fredsarbejdet og til at indsamle penge til finansiering af den næste kongres, der skulle afholdes straks efter første verdenskrigs afslutning.

Der grundlægges en International Kvindekomite for varig Fred, med hovedsæde i Amsterdam, der får følgende sammensætning:

- Formand: Jane Addams.
- Første næstformand Aletta Jacobs.
- Anden næstformand Rosika Sscwimmer.
- Kasser Jeanne C. van Lanschoot Hubrecht.
- Sekretærer: Crystal Macmilliam og Rosa Manus.

De danske sektionsdeltagere i den internationale Kvindekomite for varig Fred var Thora Daugaard og Clara Tybjerg (Bericht s 319).

De nationale sektioner må frem til den kvindefredskongres, der skal finde sted efter verdenskrigens afslutning, bestå af op til fem personer, hvoraf nogle allerede er udpeget i 1915.

Der var i 1915 nationale sektioner i Belgien, Danmark, Frankrig, Holland, Italien, Norge, Tyskland, Storbritannien og Irland, Sverige, Ungarn, USA og Østrig. Senere fik Ligaen sektioner i flere lande. Ligaen blev

forbløffende hurtig en verdensomspændende fredsbevægelse.

Emily Greene Balch beretter i 1940 at,

"Kongressens øjeblikkelige Maal var Sammenkaldelse af en Konference af de neutrale, som skulde fortsætte med stadige Overvejelser i Haab om at finde Grundlag for en snarlig Fred - en Plan som Julia Grace Wales fra Canada havde vagt meget stor interesse for i De forenede Stater. Paa Rosika Schwimmers Forslag blev udsendinge sendt fra Kongressen til 14 krigsførende og neutrale Stater for at drøfte denne Plan med dem og overrække dem Kongressens Beslutninger" (s 7).

Der blev udsendt to delegationer med kvinder fra Holland, Italien, Storbritannien, Sverige, Ungarn og USA. I maj og juni 1915 rejser de rundt i 14 hovedstæder, hvor de samtaler med statsministre, udenrigsministre og regeringsmedlemmer og 15. oktober 1915 kan man aflægge rapport (rapporten fra fredsambassadørerne, Manifesto issued by Envoys of the International Congress of Women at the Hague to the Governments of Europe and the President of the United States, er i sin helhed genoptrykt i Bussey s 22-24).

De udsendte kvinder mødte både velvilje og modstand,

"Jane Addams, Dr. Jacobs og de andre Udsendinge var ofte forbavsede over den oprigtige Afsky for Krigen som Statsmændene i de Krigsførende Lande gav Udtryk for. Men til trods for virkelig Interesse for Planen paa enkelte ansvarlige Steder led den Skibbrud, fordi Præsident Wilson nægtede at støtte den" (Balch s 7).

[\(Til tops\)](#)

Danske kvinders Fredskæde og Dansk Kvindesamfund

Efter at de socialdemokratiske kvinder ikke blev støttet økonomisk til kvindefredskonferensen, fortsatte Thyra Manicus-Hansen, Clara Tybjerg og Thora Daugaard sammen med Eva Moltesen og Louise Wright arbejdet med at etablere Ligaen inden for rammerne af Dansk Kvindesamfunds regi. I Dansk Kvindesamfund argumenteredes der for, at organisationen selv skulle tage fredssagen på programmet og blive den danske afdeling af Ligaen, men forslaget mødte på for stor modstand. Sympati med tanken om kvindernes fredsarbejde er der dog i Dansk Kvindesamfund. Thyra Daugaard beretter videre, at,

"Den Indsamling af Fredskroner og Underskrifter paa en Adresse om Ret fremfor Magt", som Ligaens forberedende Udvalg besluttede at lægge ud med, begyndte nemlig paa Dansk Kvindesamfunds Fællesmøde i Aarhus i 1916" (FF 1931:2 s 1-2).

Sammenkædningen med Dansk Kvindesamfund i den tidlige periode fremgår også af, at de kvinder, der indsamlede underskrifterne blev for hver 30. underskrift belønnet med et friabonnement på et år af Kvinden og Samfundet.

De fem borgerlige kongresdeltagere danner omkring juni 1916 en forløbig organisation i Danmark under navnet Danske Kvinders Fredskæde.

Kvinderne som skabte den danske sektion af Ligaen var aktive i mange andre sammenhænge, både før og efter dannelsen af Ligaen. Når Henni Forchhammer tilsyneladende ikke er aktiv under etableringen af Danske Kvinders Fredskæde, skyldes det, at den idealistiske blæksprutte er travlt optaget andet steds. Sammen med ingeniør Oluf Forchhammer, lægen Louis Fränkel, og John Lundquist arbejdede Henni Forchhammer efter de retningslinjer der var udstykket af kvindefredskongressen i Hag i "Den internationale Komité for Snarlig Mægling" i planlægningen af den alternative Ford Fredskonference i Stockholm i april 1916. Dokumenterne fra denne organisation er det første man får øje på, når man åbner de første kapsler med dokumenter fra Ligaens arkiv. Clara Tybjerg var før grundlæggelsen af Ligaen aktiv i Kvindernes Læseforening (Ude og Hjemme 20.2.1916). Både Clara Tybjerg og Eline Hansen og flere andre var aktive medlemmer af Dansk Fredsforening.

[\(Til tops\)](#)

Danske kvinders Fredskæde

Efter at være kommet hjem fra kongressen i Haag, mødtes den danske sektion på fem medlemmer i november 1915 med "en lille Kreds af Kvinder" på Turisthotellet i København, for at udstikke retningslinjerne for det fremtidige fredsarbejde. Mødetidspunktet er forholdsvis sent i forhold til etableringen af de norske og svenske sektioner som blev grundlagt allerede straks efter kongressen i Haag. Ifølge den norske redegørelse fra Haag-kongressen som er trykt i september/oktober 1915, så er situationen her i landet den at, "Danmark har været saa stærkt optat av kvindestemmerettens indførelse, at det endnu ikke har kunnet opta noget direkte fredsarbejde, men medlem av den internationale komite Thora Daugaard skriver at man med det første vil gaa igang dermed". Jeg

blev først bekendt med den norske redegørelse på samme dag som det danske jubilæumsnummer ankom fra trykkeriet til kontoret i København. Først i juni-juli 1916 udsender den danske sektion en redegørelse om kongressen i Haag og en opfordring til danske kvinder om at "træde ind i Danske Kvinders Fredskæde", "ved at underskrive et ønske om "Retfærd frem for Magt".

Blandt de første medlemmer af Danske kvinders Fredskæde er: Ida Falbe-Hansen, Elisabeth Grundtvig, Dr. Hedvig Reinardt, Jutta Bojesen-Møller, snekermester Katrine Horsbøll, Anna Hjort, Theodore Lønborg, Estrid Hein, Emma Gad, grosser Caroline Herding, professorinde Nyrup, Gyrithe Lemcke, Hofjærgermesterinde Bech, Kgl. Hof-fotograf Julie Lauberg, Astrid Stampe-Feddersen, typograf Henriette Crone, Frida Slebsager, Anna Hude og Eli Møller m. fl." (Kvinden og Samfundet 1916:14 s. 203).

[\(Til tops\)](#)

Fredskæden er ikke pacifistisk i starten

I den første opfordring om medlemskab fra Fredskæden gøres der afslutningsvist opmærksom på, at Kvindernes Fredskæde ikke, under de nuværende omstændigheder, er en pacifistisk organisation, men organisationens virke vil blive rettet mod fremtidige krige:

Denne Fredsbevægelse er ikke nogen Anti-Forsvarsbevægelse. Vi henvender os til alle Kvinder i vort Land, der - som vi - ønsker og haaber paa Freden, men - som vi - hvis det forlanges, ligesaa fuldt som andre Landes Kvinder vil bringe ethvert Offer for at bevare deres Lands Selvstændighed, og vi opfordrer enhver dansk Kvinde til i sin Kreds at virke for Tilslutning til det internationale Kvinde-Fredsforbund, som nu - midt under Verdenskrigen - er i Færd med at danne sig som et Kvindernes Værn mod en Gentagelse af den ulykke, vi nu oplever (Kvinden og Samfundet, 1916:14 s 207-208).

[\(Til tops\)](#)

Værnepligt

Fredskæden i Danmark interesserede sig under første verdenskrig underlig nok ikke for militærnægterspørgsmålet, på samme måde som f.eks. syndikalisterne og medlemmerne af Landsforeningen for Konsekvente Antimilitarister gjorde det. Det var dog ellers kvindernes sønner og mænd der blev indkaldt til militærtjeneste, hvilket den syndikalistiske redaktør Christian Christensen havde gjort opmærksom på, allerede i 1912, hvor han spørger arbejderkvinderne,

"Men dagen maa vel komme, hvor Kvinden opfatter sin Moderpligt dybere, hvor hun ikke giver sin lille Dreng Tinsoldater og uden Modstand lader Skolen slaa hans logiske Sans ihjel og udleverer ham til Sessionsbaasen og Slagtertrøjen"(Solidaritet 1912:26).

I november 1916 har Christian Christensen igen bud efter kvinderne i den antimilitaristiske kamp, "Arbejdermødre, længes I ikke efter den Dag, da I ikke behøver at frygte for, at Jeres Sønner sendes ud paa Slagmarken og Dræbes?" (Militærnægternes Kamp. Solidaritet 1916:254).

Hvis Ligaen har interesseret sig for militærnægterspørgsmålet under første verdenskrig fremgår det ikke af det foreliggende kildemateriale. Militærnægterspørgsmålet dukker først op på Ligaens program efter kongressen i Zürich, hvor det i resolution 4 fra kongressen hedder:

"den tvungne værnepligt afskaffes efter internationale Aftaler".

I midten af 1930'erne er man kommet så langt i militærnægterspørgsmålet, at man udsender en pjece med "Lov om Værnepligtiges Anvendelse til civilt Arbejde".

[\(Til tops\)](#)

Kontingent og økonomi

Medlemskontingentet fastsættes i 1916 til Een kr., kaldet Fredskronen, en gang for alle. Meget tidligt spørges det interesseret til, hvad fredskronen skal bruges til. De fem meddeler i november 1916, i Kvinden og Samfundet, i, hvad der må betegnes som en hensigtserklæring fra Danske Kvinders Fredskæde, at de har anvendt 700 kr. til porto og tryksager, og at man i øvrigt vil anvende midler til oversættelse og anskaffelse af fredslitteratur, til udgivelse på dansk af fredslitteratur, til anlæggelse af et kartotek, i hvilket navnene på de kvinder der opfører sig på fredslisterne, indføres i alfabetisk orden, til lokaleleje i forbindelse med møder o. l., til oprettelse af

studiecirklere med det formål for øje at forberede danske kvinder til deltagelse i den kvindekongres, der skal afholdes umiddelbart efter fredsslutningen, til agitationsarbejde i enhver form såvel gennem pressen som på anden måde.

Når man valgte denne kontingentform var det tilsyneladende fordi man troede at man repræsenterede en midlertidig organisation, der ville blive overflødig efter statsmændenes kongres efter krigen, hvor folkets forbund blev dannet. Det skulle desværre blive brug for organisationen i lang tid fremover, hvorfor man måtte etablere en varende organisation og opgive kontingentpolitikken. Kontingentpolitikken blev opgivet i 1923, hvorefter man gik over til at opkræve et årligt kontingent på en krone. I samme tidsrum kostede det kr. 2,50 at være medlem af Dansk Fredsforening.

[\(Til tops\)](#)

Fredsdagen

Den 4. februar 1918 stilles der for første gang forslag om afholdelse af en fredsdag. Den første af de to årlige Kvindernes Fredsdage blev afholdt den 13. september samme år.

På fredsdagen 1918, 1920, 1922 osv. solgte Ligaens medlemmer Fredsflaget, kaldet det hvide flag. Når man valgte et hvidt flag som symbol for fredsdagen, er det formodentlig som en reaktion mod salget af Dannebrog på Valdemarsdagen, hvis indtægter gik til støtte for forsvarsformål.

Der er en anelse tvivl om, hvor meget Ligaen indsamlede på den første Fredsdag.

Der er tre forskellige opgørelser:

1) Thora Daugaard meddeler den svenske sektion, at man havde indsamlet 20.-25.000 kr. (brev i Ligaens arkiv, Statsbiblioteket, Århus).

2) I Fredsbladet meddeler Ligaen, at man har indsamlet cirka 40,000 kr. (mere herom senere).

3) Af det bogtrykte regnskab for Fredsdagen fremgår det, at Ligaen har indsamlet 31,300 kr.

Indsamlede beløb for fredsdagene 1920, 1922, 1920.

I Dansk Fredsforening var man ikke glade for den unge pige der flyttede hjemmefra for at blive selvstændig.

Forholdet mellem de to organisationer startede ellers godt ved, at en frøken Gunvar Mønster skrev ind til Fredsbladet i efteråret 1916 og gjorde opmærksom på kvindernes indsamling af medlemmer og fredskroner. I det næste nummer af Fredsbladet forklarer Clara Tybjerg over for Dansk Fredsforenings medlemmer, hvad den nye fredsorganisation er for en størrelse.

Da det går op for hovedbestyrelsen i Dansk Fredsforening, at der ikke bare forsvinder aktive medlemmer over i den nye konkurrent, men at de også er gode til både at hverve helt nye medlemmer og til at indsamle store beløb til deres eget formål, er der krig på kniven. Begge organisationer får samtidigt den idé at indsamle penge på en fredsdag og de ansøger begge Justitsministeriet om tilladelse til at holde indsamlingsdagen. Justitsministeriet deler sol og vind lige og giver organisationerne en indsamlingstilladelse hvert andet år, således at de skulle skiftes til at samle penge ind.

Både i Fredsforeningens hovedbestyrelse, i kredsene i København og i Århus er Ligaen til debat og kritik.

Damerne får læst og påskrevet i flere alenlange artikler i Fredsbladet.

Henriette Beenfeldt skriver i Fredsbladet, at hun ikke måtte offentliggøre kvindernes indsamlingsansøgning til justitsministeriet på Dansk Fredsforenings årsmøde, hvor hun var delegeret for Fredsforeningen, fordi hun var pålagt tavshedspligt af justitsministeriet.

Kendskabet til Ligaens ansøgning om pengeindsamling fører til kritik i Københavnskredsen, både af, at der kommer nye konkurrenter og af deres arbejdsmetoder. Henriette Beenfeldt forklarer sig vedrørende nye fredsgrupper,

"Som det vil være de fleste af Dansk Fredsforenings Medlemmer bekendt, er der i Tidernes løb opstaaet en hel Del Foreninger her i Landet med det samme Formaal, men om hvis Eksistensberettigelse, der paa sidste Generalforsamling i Københavnskredsen var stærk Uenighed ...

Vi indenfor Dansk Fredsforening vil staa vort fælles smukke Formaal alvorligt ivejen om vi ikke snarest indstiller Diskussionen herom og herefter med Sympati ser de nye Sammenslutninger opstaa, rent bortset fra, at en saadan Opræden vil tjene os til langt større Hæder. Vi tør jo ikke overse, at ikke ethvert Sind vil føle sig tilpas indenfor vor Forenings Rammer, stærkt konservative eller religiøse Mennesker saaledes ikke; da nu deres Interesse for selve Fredssagen ikke bør forspildes, men bør faa sit afgjorte Udtryk gennem Tilslutning til en Fredsforening, er det kun godt, at saadanne findes med Programmer efter disse Menneskers forskellige Sindelag. I modsat Fald faar man dem ikke indrullet, hvorefter de vil vedblive at staa ikke blot som en ligegyldig, men som en hæmmende Skare for vort Arbejde, idet de som ikke har sluttet sig til en Sag, altid bliver taget til Indtægt af deres Modstandere.

Man har hævdet, at eventuelle Henvendelser til Regering og Rigsdag vilde have større Vægt, naar de foretoges af een stor Forening, men en samlet Henvendelse fra alle Foreningerne vil have endnu større Vægt, da en saadan vil omfatte langt flere Menneskers Ønsker end Dansk Fredsforening giver Udtryk for" (Fredsbladet 1918:4 s 27). I Fredsbladet 1918:5 er der flere artikler for og imod nye fredsföreninger. Flertallet af Hovedbestyrelsen og flertallet af de delegerede på Københavnskredsens generalforsamling var imod de nye föreninger. Dedenrot-Berg spørger, om man kan være stærk konservativ som fredsvæn, men Rud. Petersen er enig med Henriette Beenfeldt. Formanden for Fredsforeningen kaldes en "gammel ængstelig Politiker", efter at han har fastslået at, "Saadanne Foreninger lettere kom i Kontakt med Dele af Samfundet, som den store Forening ikke vilde kunne komme i Berøring med" (Fredsbladet 1918:5 s 37).

Henriette Beenfeldt henviser desuden om fredsdagen til at, "samtlige Landes Sektioner, 22 i Tallet, har forpligtiget sig overfor Hovedkvarteret i Amsterdam til i hvert Land til at tilvejebringe Midler til den Kvindekongres, som i lighed med hvad andre Organisationer paatænker (Arbejderne f. Eks.) agtes sammenkaldt til samme Tid og Sted som den store Fredskongres...

Naar man endvidere har forholdt Kvinderne det urigtige i Dannelsen af en speciel Sammenslutning, maa bl.a. dette anføres, at Organisationen ser sin store, uomtvistelige Eksistensberettigelse i det Faktum, at Kvinderne, Mødrene til alle Krigens ulykkelige Ofre endnu aldrig er bleven spurgt og derfor nu kræver sine Synspunkter taget i alvorlig Betragtning ved det ny Verdenssamfunds Grundlæggelse".

Vrøvl, svarer landsrettsagfører og formand for Dansk Fredsforening, Niels Petersen, kvinderne i Danmark har jo stemmeret:

"Og naar det saa er, bliver det vanskeligt at fatte, hvorfor Kvinder skulde Føle Trang til at danne særlige Fredsorganisationer. Heldigvis er Mændene dog ikke faldet paa at følge Eksemplet og samle sig i mandlige Fredsföreninger. Paa alle andre omraader i det offentlige Liv -politiske, sociale og kulturelle - ser man da ogsaa Mænd og Kvinder mødes til Samarbejde. Og for Fredssagens Vedkommende synes dette Samarbejde saa nødvendigt og ligetil, at det burde betragtes som en Selvfølge"...

"Hun fastholder blot, at Kvinderne gør Ret i at optræde paa egen Haand. I modsætning hertil, finder jeg denne seperatistiske Bevægelse højst uehdig. Tiden opfordrer til Samling og ikke til Splittelse og herhjemme har Fredsvenerne deres rette Samlingssted i Dansk Fredsforening" (Fredsbladet 1918:12 s 101).

Clara Tybjerg replicerer i næste nummer af Fredsbladet, at Ligaens program afviger meget fra Fredsföreningens på et væsentligt punkt:

"den stærke Betonning af Kvinders politiske Ligestilling med Mænd i alle Lande som et af de Krav, der skal sikre en varig Verdensfred" (Fredsbladet 1919:1 s 4).

Sjovt nok er alle Ligamedlemmernes indlæg i Fredsbladet afsluttet med en opfordring til indmeldelse i ... Dansk Fredsforening.

På dansk Fredsföreningens landsmøde i 1920 skærpes tonen over for Ligaen. Nu snakkes der ligefrem om tyveri af Fredsdagen, fordi det går op for föreningens medlemmer, at de skal deles om indsamlingsdagen. Man argumenterer desuden med, at Ligaen ikke har et program, ikke udsender regnskab for fredsdagen og at den i øvrigt var en fiasko. Beskyldningerne får Ligaens samlede bestyrelse til at fare i blækhuset. I Fredsbladet 1920:11 s 92, skriver man bl.a.:

"Danske Kvinders Fredskæde har udsendt et udførligt Regnskab for Fredsdagen 1918, og at Foreningens daglige Regnskab hvert Aar fremlægges til godkendelse for dens Stiftrepræsentanter ved det aarlige Møde mellem disse og Hovedledelsen i København. Hvad vort Program angaar, tillader vi os dels at henvise til vore Love, som staar til Disposition for enhver ... der anmoder derom ... samt til vor internationale Organisations sidste Kongres i Zürich Maj 1919, fra hvilken vi vedlægger den af vort internationale Kontor udsendte Rapport..."

I anledning af den Formodning, som Dansk Fredsföreningens Formand fremsatte om, at Fredsdagen i Aar var blevet en Fiasko, skal vi blot hertil bemærke, at Indsamlingen i Aar indbragte os en Bruttoindtægt af ca. 48,000 Kr. mod ca. 40,000 Kr i 1918. I Følge Opgivelser i "Fredsbladet" var Indtægten ved Dansk Fredsföreningens Indsamling i 1919 ca. 27,000 kr".

Ligaens Hovedstyrelse har tilsyneladende overdrevet indtægterne fra fredsdagen i polemikken med Fredsföreningen. Det må vist kalde politik.

Desuden oplyser Ligaen, at man har cirka 15,000 medlemmer.

Jesper Simonsen er ikke tilfreds med svaret. Han går efter manden, undskyld udtrykket, og ikke efter bolden i sit svar, hvori han medgiver, at 15,000 har betalt een kr., og at Fredskæden selv er af den opfattelse, at der er tale om en förening, men,

"Forholdet er, saa vidt jeg ved det, at Sektionen selv udpeger sine Medlemmer og Stiftrepræsentanter, og Sektionen har ingen Medlemmer ud over de Nævnte.

Om Fredskæden er at bemærke, at dens "Medlemmer" ingen Pligt har til at betale Kontingent eller andet Bidrag. "Medlemmerne" har heller ingen Ret til at vælge Bestyrelse; der afholdes ingen Generalforsamling eller andre

Medlemsmøder, og - hvad der her er det betydningsfulde - Sektionens Regnskab forelægges ikke Sektionens Medlemmer, eller valgte Repræsentanter for disse, til Behandling og Kritik, til Godkendelse eller Forkastelse. Da Fredskædens Led saaledes ikke har de Pligter eller Rettigheder, som et Foreningsmedlem ellers har, kan Kæden ikke kaldes en Forening i den almindelige Betydning af dette Ord".

Græsrodde, altså...

Så sent som ved Dansk Fredsforenings årsmøde i Ringsted i juli 1925 kritiserer Jesper Simonsen Ligaen, men nu er det deres politik, det er galt med,

"Ved et Krav om et saadant fast Samarbejde, røres der ved noget Fundamentalt. Det er ikke Dansk Fredsforening, som har forladt de andre Fredsgrupper, men omvendt. Vi kan ikke slaa af paa Idealerne, fordi de andre har villet gaa deres egne Veje. Kvindernes Fredskæde skilte sig ud paa Spørgsmaalet om, hvorvidt vi kunne kræve Afrustning herhjemme, før det kunne ske andre Steder".

Fru kammerherre Benny Cederfeld de Simonsen, der var til stede på Dansk Fredsforenings årsmøde svarede ham og andre kritikere, ved at sige,

"Det er godt, at der er flere Organisationer, der fører Arbejdet i videre Kredse. Det har sin store Betydning, at Kvindernes Fredsliga er internationalt organiseret. Hvad angaar Spørgsmaalet om Afrustning herhjemme, er forholdet dette i Kvindernes Fredskæde som det ogsaa er i Dansk Fredsforening, at Meningerne er delte".

Hun afslutter med at sige,

"Vi arbejder dog alle mod samme Maal".

Hvornår parterne forliges vides i skrivende stund ikke, men den forhenværende radikale undervisningsminister K. Helveg Petersen skriver i Dansk Fredsforenings jubilæumsbog, 75 års fredsarbejde, at,

"I 1927 nedsatte følgende fem organisationer Dansk Freds- og Folkeforbundsforening, Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, Danske studerendes Folkeforbundsunion, Kristeligt Fredsforbund og Danske Kvinders Nationalråd, et udvalg, der kaldtes Fællesudvalget til Fremme af Freds- og Folkeforbundsarbejdet i Danmark" s 36). Så på det tidspunkt har de da kunnet være i stue sammen.

[\(Til tops\)](#)

Danske kvinders Fredsforbund

Samtidig med at Fredskæden flyttede hjemmefra, fik de i 1916 en gift kusine i fredsarbejdet Kvindernes Fredsforbund, der udgav tidsskriftet Fredsraabet. Dette tidsskrift blev redigeret af Emil Dehn, der ogsaa var medlem af Dansk Fredsforening. Han havde, i modsætning til den officielle holdning i Fredsforeningen, ikke noget imod, at der kom flere fredsforeninger. Tværtimod. Des flere, jo bedre. I programklæringen for Kvindernes Fredsforbund skriver han, at det er startet i "begyndelsen af 1916", altså nogenlunde samtidig med etableringen af Danske kvinders Fredskæde. Da det første nummer af Fredsraabet udkommer i april 1917 kender Emil Dehn meget godt Dansk Fredsforenings fordømmelse af Danske kvinders Fredskæde, men alligevel skriver han:

"Enhver [ny] Fredsforening har for Tiden Eksistensberettigelse. Lad der kun være i hundredevis af Fredsforeninger, som hver paa deres sin Maade arbejder for den største af alle sager.

"Den største", thi hvad er alt uden selve Livets Bestaaen? Uden den menneskelige Eksistens er der jo intet; Religion, Moral og alle Livets Goder og Kampe forudsætter een Ting: det levende Menneske. Men Krigen gaar ud paa at Dræbe - borttage selve Grundlaget for alt. Derfor er Fredssagen, det at Menneskelivene skal respekteres, den største Sag. Og der kan ikke være Fredsforeninger nok".

Både dansk Fredsforening og Kvindernes Fredsforbund fremhævede, at organisationerne skam var for medlemmer af begge køn. Ligaen omtales for første gang i Fredsraabet for oktober-november 1917 og i det efterfølgende nummer er Ligaen medtaget på adresselisten.

I 1919 vedtager Dansk Fredsforening at arbejde mod krig, gennem afskaffelsen af den tvungne værnepligt. Emil Dehn mener i Fredsraabet, at der med vedtagelsen er åbnet op for et samarbejde mellem de forskellige fredsgrupper.

Selv om Ligaen i tidens løb har haft forskellige konkurrerende organisationer, både internationalt så vel som i Danmark, har medlemmerne udvist en meget stor vilje til at samarbejde med disse organisationer. Man har ikke bekriget hinanden. Ligaen har været og er tillige medlem af en række forskellige organisationer.

[\(Til tops\)](#)

Oplysningsarbejde

Nok hed det sig at det var en fredsforening af og for kvinder, men kvinderne lavede ikke hele arbejdet selv, mændene måtte godt hjælpe dem. En af de første mænd, der hjalp Ligaen var forfatteren og foredragsholderen Åge Meyer Benedictsens, som kom til et "nordisk samtalemøde" i 1916 (FF 1936 s. 89).

Den første opfordring til de danske kvinder gav, efter Ligaens mening, et magert resultat. Kun 1.000 kvinder tilsluttede sig dannelsen af Danske Kvinders Fredskæde. Sektionen konkluderede, at det var fordi de danske kvinder generelt ikke vidste nok om fredssagen og drog derpå ud på en foredragsturne i hele landet, som gav mere vind i sejlene. På baggrund af de indhøstede erfaringer etableredes på Clara Tybjergs initiativ et netværk af 30 foredragsholdere, som i 1917 fik specialundervisning i international politik af sagføreren Christian Christiansen Heilesen, der var medlem af Dansk Fredsforening. Foredragsholderne blev senere kaldt "de trediv". Blandt disse foredragsholderne var kendte personligheder som Ma-thilde Bajer, Henni Forchhammer, øjenlægen Estrid Hein, journalisten Ellen Hørup og Gyrithe Lemche. Denne foredragsvirksomhed fik stor indflydelse på organisationens tidlige struktur, fordi "Stiftrepræsentanterne ... skulle fortsætte med Oprettelsen af Studiekredse over hele Landet"(KIF s. 28-29). Heilesens forelæsninger blev senere udgivet i bogform: Lov mellem Landene", 1917.

Senere i februar 1930 har Ligaen fået nye foredragsholdere. Der er 14 pacifister på listen der også omfatter mænd, alle er hovedsageligt undervisere. Henni Forchhammer kan tilbyde den bredeste vifte af emner i sin foredragsvirksomhed: Folkenes forbund, specifikke emner vedrørende folkeforbundet, kampen mod hvid slavehandel, Fridtjof Nansen og hans flygtningearbejde, Karen Jeppe og arbejdet med de armenske flygtninge, den internationale kvindebevægelse og endelig et foredrag om en kalenderreform. Skal der være 12 eller 13 måneder i et år?

[\(Til tops\)](#)

Love og vedtægter

Danske Kvinders Fredskædes første love blev vedtaget på et fællesmøde mellem repræsentkabet og Sektionen den 30. maj 1917. Til stede ved mødet var Borgmesterfrue i Ribe Selma Bruun, Thora Daugaard, redaktør Gyrithe Lemche, den finsk fødte lærer Eva Moltesen, Hedvig Sonne Hald, formanden Clara Tybjerg og læreren og præstefruen Anne Marie Tønnesen.

Af den første formålsparagraf fremgår det, at Danske Kvinders Fredskæde har til Formaal at støtte, "Den danske Sektion af Den internationale Kvindekomité for varig Fred".

[\(Til tops\)](#)

Hovedstyrelse og organisationsstruktur

Den første bestyrelse bestod af Thora Daugaard, Henriette Beenfeldt, Fru Oxholm-Schime, Fru Barfoed, Fru Saxild, Mathilde Jensen og Clara Tybjerg (foto af bestyrelsen på Statsbiblioteket fra 1917-1918). Efter landsmødet på Christiansborg i 1921, kom hovedstyrelsen til at bestå af seks medlemmer + 5 suppleanter + 11 distriktsformænd

Ligaens organisationsstruktur bliver først endelig fastlagt på et møde på Christiansborg i 1921 ("Hjælp" s.4). Forretningsudvalg etableres i 1929.

Landet bliver opdelt i kredse af forskellig størrelse. De oprindelige stiftkredse som blev senere kaldt distrikter, blev med tiden underopdelt i lokale kredse som fulgte landets opdeling i valgkredse. På kortet, der er revideret den 12.12.1929 havde Ligaen for hver 12. distrikter en distriktsformand og der var ca 94 kredse, med hver deres formænd. (Kort over Ligaens organisationsstruktur fra 1929).

På Fyn oprettedes der, f.eks., ifølge et brev fra Magrete Hundahl, dateret Svendborg, den 25. November 1947, seks kredse i Assens, Bogense, Faaborg, Middelfart, Nyborg og Svendborg i efteråret 1917. I Løbet af vinteren 1918 kommer der, som en følge af Benny Cederfelds utrættelige arbejde, yderligere følgende kredse til i Odense, Kerteminde, Ringe (Højrup), Otterup, Langeland, Ærø. Gudmekredsen kom senere Den første Kertemindekreds var kortlivet. Det har ikke været muligt at lokalisere en forhandlingsprotokol for årene 1918-1924. I

Kertemindekredsens første forhandlingsprotokol står der, at,

"Tirsdag den 21. April 1924 afholdes i Kerteminde et Møde foranstaltet af "Danske Kvinders Fredskæde", med [formanden for Fynskredsen] Kammerherrerinde Fru Cederfeld de Simonsen som Taler. - Efter det udemærkede Foredrag slog Kammerherreinden til Lyd for at oprette en Kertemindekreds for "D.K.F" og anmodede Fru Skoleinspektør [Jenny] Christensen om at være Formand.

Lørdag den 3. Maj samledes saa en Del Kvinder, efter indbydelse af Fru Christensen, til et Møde med det Resultat, at "Fredskædens" Kerteminekreds dannedes". I "Hvem er vi" fra 1924, nævnes 14 kvinder som repræsentanter for Kerteminekredsen.

I december 1925 skifter Danske kvinders Fredskæde navn til Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed (K. I. L. F. F.), Dansk Afdeling.

[\(Til tops\)](#)

Medlemmer i den danske Liga

Der eksisterede et kartotek over de medlemmer, som betalte fredskronen, og siden har man vel på samme måde som andre organisationer ført kartotek over medlemmerne. I mangel af hovedarkivet, må man anvende lokalkredsens arkiver for at finde ud af, hvem der var medlem. Der kom hurtigt så mange medlemmer i Ligaen, at den ikke kunne have en fast rubrik i medlemsbladet over nyindmeldte på samme måde som Kristeligt Fredsforbund og Kvindernes Fredsforbund havde det, men i 1924 trykker man en adresseliste over Ligaens tillidsfolk. Andre medlemmer vil fremgå ved en gennemlæsning af Fred og Frihed.

Ligaens tillidsfolk og medlemmer er kommet fra alle samfundslag.

Det er dog kendetegnende, at der er mange højskolefolk blandt de lokale ledere af kredsene. Ægteparrene har dels passet højskolen, manden har arbejdet i Aldrig mere Krig og konen i Ligaen. Bergliot og Svend Haugaard er et markant eksempel på dette, men der er flere.

Antal medlemmer i Ligaen fremgår af arkivregistranten.

Nogle af tallene er afrundede

- 1917 7.000
- 1920 15.000
- 1928 10.802
- 1937 25.000 Den danske sektion af ligaen er den største medlemsmæssigt set af alle!
- 1941 22.331 (FF 1943 s 50).
- 1942 22,300
- 1943 24,300
- 1945 22.000 (FF 1945 s 48).
- 1969 5.999 (BT 9.12.1969).
- 1995 300
- 2000 ?

[\(Til tops\)](#)

Wilson-mødet i Paladsteatret

Det første større møde som Ligaen tog initiativ til var Wilson-mødet i Paladsteatret i København, den 15.

december 1918. Blandt anbefaljerne til mødet var Danske Kvinders Nationalraad, Københavns Kommunalærerindeforening, Kvindernes Handel- og Kontoristforening, Dansk Kvindesamfund, International Kvindeforbund for det internationale Hjælpeprog, Husholdningsforeningen Hjemmets Tarv, Kristne Kvinders Vælgerforening og Frisindet Ungdom (organisationsdeltagerne fremgår af det trykte referat fra mødet, der sikkert har givet stor pressedækning).

Talerne på mødet var Borgmester i København Viggo Bentzon, journalisten Helge Rode og Gyrithe Lemche. Allerede ved det første større møde Ligaen arrangerer, ser man altså et samarbejde mellem mange forskellige kvindeorganisationer.

Når Ligaen interesserede sig for Den amerikanske præsident Wilsons program for en fredsaftalt efter første verdenskrig, var det fordi hans programpunkter på mange måder stemte overens med Ligaens. I 1917 modtager han en takkeskrivelse for sine mæglingsbestrebelse fra den hollandske paraplyorganisation Anti-Oorlag-Raad som den danske Liga lader oversætte og trykke.

[\(Til tops\)](#)

Fred og Frihed

I de første år af foreningens historie, havde Ligaen ikke sit eget tidsskrift. Man klarer sig med løbesedler og flyveblade og meddelelser til de andre fredsblade og kvindeblade. Sagen er den, at et af foreningens medlemmer, redaktøren Lemche i 1918 gik fra stillingen som redaktionschef af Dansk Kvindesamfunds tidsskrift Kvinden og Samfundet, og blev redaktør af Tidens Kvinder, hvor hun stillede en side til rådighed for Ligaen.

Bladet Fred og Frihed blev grundlagt i 1924 som "Meddelelsesblad for Danske Kvinders Fredskæde" efter en længere diskussion på landsmødet i november 1923 på Christiansborg (MDKF:1924:1 s.8). Fred og Frihed er således det ældste nulevende danske fredsblad, efter at Forsoningsforbundets tidsskrift Fredsvarden gik ind i begyndelsen af 1970'erne.

Da Fredskæden i 1924, fik sit eget medlemsblad, "Meddelelsesblad for Danske Kvinders Fredskæde", skulle der betales særskilt for bladet, med det uundgåelige resultat, at kun omkring 1/4 af medlemmerne var abonnenter, hvilket var et tilbagevendende tema på formandsmøderne.

Den norske sektion af Ligaen har i den tidlige fase af sit arbejde heller ikke sit eget medlemsblad. I stedet for anvender man fra 1917 Norges Fredsforenings tidsskrift, Folkefred som meddelelsesblad.

Den første redaktrice og distributør af bladet var Voldborg Ølgaard i Århus. Hun var redaktør til og med 1937. I 1926 skifter bladet navn til det nuværende Fred og Frihed, men med undertitlerne: Mellemløst Forstaaelse, International Retsorden og international Afrustning. Undertitlen "meddelelsesblad fra" skal opfattes helt bogstavelig. Formanden, Thyra Daugaard, takker i det aller første nummer af bladet "de Medlemmer af Fredskædens Hovedstyrelse, der ved deres Initiativ har bragt Fredskæden og Fredsligaen dette skridt frem" og oplyser, at formålet med medlemsbladet er, "at kunne holde sine Arbejdere vel Underrettet om Søsterorganisationernes Fredsarbejde i andre Lande". "Bladet kommer som en besked Budbringer om et Arbejde", fortsætter formanden,

"der slet ikke nogensinde kan ophøre, saa vist som Mennesker aldrig kunne ophøre at arbejde for og tro paa Fredstanken. Bevidst eller ubevidst ligger Ønsket og Haabet om Fred hos ethvert Menneske, ogsaa hos dem, der stiller sig aller mest overlegen overfor Tanken om Opnaaelse af den ene Ting i hele Fredsarbejdet, som Kvinderne særligt virker for: at internationale Stridigheder maa afgøres ved andre Midler end Krig".

Første nummer af Meddelelsesblad For danske kvinders Fredskæde er et dobbeltnummer, men har kun nr. et, hvorfor det næste udkomne nr. har nr. 3. De første numre trykkes i et lille oplag. fordi medlemmerne får ikke tilsendt bladet pr. automatik, som det ellers nu om dage er kotume i alle foreninger. I nr. fem slår Dagmar Jørgensen til lyd for, at man prøver på at få foreningens medlemmer til at abonnere på bladet.

Ved årsskiftet 1924-1925 har Meddelelsesbladet så stor fremgang, at Fredskædens hovedbestyrelse får forøgede journalistiske ambitioner. Bladets sidetal skal fordobles, idet

"Ved denne udvidelse vil Bladet jo blive i Stand til at bringe fyldigere Meddelelser om Arbejdet Herhjemme og Artikler og Oplysninger om de mange Forhold og Foretagender af Interesse og Forbindelse med Fredsarbejdet i andre Lande, som Dagspressen kun flygtigt omtaler eller helt forbigaar". (MB 1924:11/12 s. 58).

Det blev ved planen.

Ligaenønskede ganske vist kun have kvinder som medlemmer, mænd kunne godt få optaget artikler i bladet. I slutningen af 1945 opfordres medlemmerne igen til at abonnere på bladet. Denne gang med pisker over nakken. Hvis de ikke ville, så var det ud af vagten. 1.800 benytter sig af tilbudet og 8 procent af medlemmerne faldt fra (FF 1946:1 s 3).

[\(Til tops\)](#)

Bladsamarbejde med Aldrig mere Krig fra Januar 1992

Igennem hele 1980'erne skrantede Fred og Frihed, dels på grund af det faldende medlemstal og dels på grund af et faldende abonnementstal. Aldrig mere Krig var i stort set samme situation og for at spare produktionsudgifter til begge foreningers blade slog man dem sammen, således at kun de to første og de to sidste sider er forbeholdt foreningerne hver i sær. Sammenslutningen af fredstidsskrifter var i øvrigt en typisk begivenhed over hele verden i begyndelsen af 90'erne.

Fred og Frihed er et af de ældste fredsblade i Danmark og man kan ved en gennemlæsning af tidsskriftet få ikke et bare godt blik over, hvad der er sket i Ligaen, men også over begivenhederne i de andre danske fredsgrupper og man får også et godt indtryk af den danske historie i den periode Fred og Frihed er udkommet i.

Til ethvert godt møde hører en sang. Den danske liga har udgivet tre sangbøger i 1927, 1933 og i 1949 og der er også mange sange og digte i Fred og Frihed.

Det sociale samvær på møderne var og er vigtige for ligaens medlemmer, hvad ryster en flok damer sammen bedre end en god kop kaffe og hjemmebag? I Skivekredsen tog man konsekvensen af dette vigtige forhold i Ligaens arbejde og henlagde møder til Friis Farsøes konditori.

[\(Til tops\)](#)

Fredsarbejdet i Ligaen

Siden Ligaens start har dens medlemmer hovedsageligt arbejdet for følgende emner:

- Fredssagen set både på baggrund af den aktuelle sikkerhedspolitiske situation og også mere principjelt anskuet,
- Nødhjælpsarbejde som har forgået i stort set alle konfliktområdet i den mellemliggende tid,
- Fredsundervisning hvor man ville afskaffe det nationalistiske og krigeriske indhold i undervisningsmaterialet og i stedet for gøre eleverne mere internationalt orienteret,

Ligaens medlemmer har været imod:

- Racisme, en klar antiracistisk holdning, der er kommet til udtryk både rettet mod nazisterne og facisterne i trediverne og mod det sydafrikanske apartheidsystem, men også imod nutidens "små"racisme mod indvandrere og flygtninge i Danmark.
- Undertrykkelsen af kvinder og undertrykkelsen af borgerlige rettigheder.
- Våbenhandel, våbenproduktion, oprustning, militarisme og våbenanvendelse.

Måden arbejdet er forgået på har været ved oplysningsarbejde, fredelige demonstrationer og samarbejde med andre fredsorganisationer. Beredvilligt har man stillet spalteplass til rådighed for nye initiativer, specielt Fredsvennernes Hjælpearbejde i årene under og efter besættelsen, men også mange nyere fredsorganisationer har nydt godt af Ligaens samarbejdsvillighed.

Ligaen har siden 1969 været åben for mænds deltagelse i deres arbejde. Der er i dag mere end nogensinde før brug for hele mennesker i fredsarbejdet.

Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed i Danmark skifter på landsmødet i Askov i september/oktober 1969 navn til International liga for Fred og Frihed.

Ollis Klem skriver om begrundelsen for navneskiftet i Fred og Frihed, nr. 6. 1969, i en leder: "Før landsmødet: Har vi evnen til at overleve? - og viljen?"

"Ethvert landsmøde er af stor betydning for ligaens arbejde - man ser tilbage, gør status og ikke mindst, man ser fremad og overvejer.

Ved dette landsmøde står vi overfor afgørende beslutninger, som må tages, hvis ligaen skal overleve herhjemme, og som de foreslåede lovændringer giver udtryk for"...

..."Er vi alle villige til at anerkende, hvad man har gjort på internationalt plan, at vor arbejde først og fremmest er politisk (dog stadig ikke partipolitisk), at vi, hvis vi vil have indflydelse og tilgang, må være aktivt med i den del af dagens politik, der skal fremme vort langsigtede mål: Afskaffelse af årsager til krige?"

Har vi evnen til at kommunikere, hvor kommunikation er nødvendig, og har vi viljen og kræfter til at virke med den direkte konfrontation, som sikkert idag er nødvendig, hvis man vil fremme sine interesser og tanker og nå et resultat?"

Er vi istand til at forny os og vor arbejdsformer så meget, at den naturlige kløft mellem generationerne elimineres, og at unge af begge køn, der føler sig tiltrukket af vort formål, vil slutte sig til os og give os en nødvendig tilgang og nyt initiativ? Mænds fremtidige aktive medlemskab vil sikkert arbejde i samme retning og give nye impulser og inspiration til arbejdet ude i kredsene, selv om vi stadig officielt skal være Kvindernes internationale Liga for Fred og Frihed"...

...det foreslås

"i det nye lovudkast, at man fastsætter årskontingentet på hvert landsmøde beregnet efter et budget over hovedkontorets udgifter, således at hovedkontoret får halvdelen af kontingentet til disse absolut nødvendige fastlagte udgifter, altså samme andel, som man altid har fået af fredsdagsprovenuet, der nærmest har dannet grundlaget for hovedkontorets eksistens. Hovedkontorets centrale stilling, og dets stærkt øgede arbejdsindsats i de senere år er en naturlig konsekvens af en ændret arbejdsfordeling og en begyndende strukturændring[,] der sikkert ikke kan standses. Måske burde man allerede nu gå videre med en forenkling af vores udviklede organisationsform?"

Jeg er overbevist om, at vi har evnen til at overleve, men har vi viljen til at betale, hvad det koster? - Landsmødet vil vise det".

Slut på lederen. Ollis Klems organisatoriske beretning på landsmødet som jeg endnu ikke har datoen for, er desværre ikke trykt i Fred og Frihed.

Lulla Winther, nyvalgt redaktør af Fred og Frihed, skriver i lederen i det efterfølgende nummer af bladet, Dagen derpå:

"Hvor mange har mon opdaget, at vi har været med i en revolution? Eller er det, fordi vi alle er vokset med opgaven, så det er et led i den udvikling, som uværeligt kommer, men som oftes synes en march på stedet? Hvad jeg taler om? Såmænd om det, at vi nu har åbnet for mænds ligeberettigede medlemskab af den danske sektion af ligaen. Vi hedder nu "International Liga for Fred og Frihed". Og vi byder hermed alle mænd velkommen, som vil være med i arbejdet - også dem, som nu lovligt går over fra at være passive. Der er nok at tage fat på"...

Det er muligt at der findes referater fra landsmødet på kvindehistorisk Samling i Århus. Anne Hansen har et kort referat fra landsmødet i oktobernummeret, hvori hun skriver:

"Det har længe været et klart ønske, at vi kunne drage vore mænd ind i Ligaens arbejde, men deres position som passive medlemmer har hidtil gjort vores bestræbelser i så henseende en smule vanskelige. Nu vedtog landsmødet en lovændring, som rydder denne hindring af vejen, og der vil snart blive udsendt et tillæg til vores love, hvori der bl.a. skal stå, at enhver person - ikke blot enhver kvinde - kan blive medlem af "International Liga for Fred og Frihed". Det nye navn er en naturlig konsekvens af bestemmelsen om mænds medlemskab, og da det desuden er lettere og mere håndterligt end det gamle, må det hilses med tilfredshed".

Førstegangsdeltageren på landsmødet Dorte Schønemand skriver i i samme nummer i artiklen: Indtryk fra landsmødet:

"Mange havde nok set frem til dette landsmøde med bange anelser på grund af de særlige programpunkter, der denne gang var på dagsordenen: Ændring af navnet, mænds adgang til fuldt medlemskab og kontingentforhøjelse.

Men var stemningen under møderne enkelte gange ved at nærme sig kogepunktet, så lykkedes det dog at finde frem til acceptable afgørelser"...

Jeg håber, at jeg med denne kortfattede fredstilling af Ligaens tidlige historie har givet et indblik i, hvorfor der dannes nye fredsgrupper og jeg har forsøgt at beskrive nogle af de vanskeligheder der har været i forbindelse med etableringen af Ligaen. I den mellemliggende tid har Ligaen gennem sit store arbejde vist sin berettigelse.

På et senere tidspunkt må Ligaens fulde historie skrives. En af måderne man kan få kommende medlemmer i tale på, er ved at have en historie at fortælle. Den danske Liga og de andre fredsbevægelser har mange ufortalte historier. Festskriftet er en del af en egentlig forskningsvejledning om Ligaens historie, som pt er under udarbejdelse. Den håber jeg er færdig inden Ligaens 100 års jubilæum.

Til lykke til den livsbekræftende bedstemor, der har forstået at følge med tiden. Det bedste ønske ville selvfølgelig være, at fornuften sejrede, og arbejdet blev overflødigt i fremtiden. Da vi må erkende, at det ikke er tilfældet lige nu, vil jeg håbe på alle gode ønsker for fremtiden, men da håb og ønsker realistisk set desværre ikke er nok, så...

Er der nogen der vil sende mig en indmeldelsesblanket og et girokort?

Holger Terp

[\(Til tops\)](#)

Fredsarbejdet i Ligaen

Litteraturlisten over Ligaens historie er ikke på nogen måde fuldstændig hverken for den danske sektion vedkommende eller for Ligaen som helhed, men listen er resultatet af, hvad jeg nåede at finde frem til.

Litteraturlisten omfatter i modsætning til selve jubilæumsskriftet hele ligaens historie, således at de som måtte være interesserede deri, kan finde de vigtigste fremstillinger af Ligaens historie.

Der findes mig bekendt ingen særlige bibliografier over kvinders fredsarbejde, men en del af de i litteraturlisten omtalte værker indeholder selv yderligere litteraturhenvisninger.

Blandt de vigtigste kilder til ligaens historie er: Chmielewski 1988, Green 1986 og Mitterling 1982, Bländle-Zeile 1983, Bussey 1980, Forster 1989, Hering 1983, Kodama 1990, Saunders 1993, Steinson 1984, og Wickander 1992.

De fleste fremstillinger af Ligaens historie er foreningens egne jubilæumsskrifter, hvortil denne artikel føjer sig: Balch 1940, Daugaard 1917, og Risegaard Jacobsen, 1983.

Forskningsoversigter og arkivvejvisere

Chmielewski, Windy E.: Guide to Sources on Women in the Swartmore College Peace Collection. - Swartmore : Swartmore College Peace Collection, 1988. - 154 s.

Green, Margurite: Peace Archives : A Guide to Library Collections of the Papers of American Peace Organizations and of leaders in the public effort for peace. - Chicago : World Without War Publications, 1986. - 66 s.

Mitterling, Doris: A Guide to the Women's International League for Peace and Freedom : Papers 1915-1978. Norlin Library ; University of Colorado ; Boulder Western Historical Collection, 1982. - 88 s.

Når baner brydes : Et pilotprojekt om 1920'erne til Dansk Kvindebiografisk Leksikon / redaktører Adda Hilden og Jytte Larsen. - Århus : Statsbiblioteket i Århus, 1994. - 145 s. : ill. - ISBN 87-7507-234-3

Generelle opslagsværker

Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed: Alfabetisk fortegnelse over vor Bogsamling. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1920. - 3 s.

DeBenedetti, Charles: An American Ordeal : The Antiwar Movement of the Vietnam Era / Charles DeBenedetti ; [Assisting author] Charles Chatfield. - Syracuse : Syracuse University Press, 1990. - 495 s. : ill. ; 23 cm. - ISBN 0-8156-0245-6

Afhandlinger og specialeopgaver

Foster, Catherine: Women for all Seasons : The Story of the Womens' International League for Peace and Freedom. - Athens, Georgia ; London : The University of Georgia Press, 1989. -230 s. : ill.

Fried, Alfred Hermann: Handbuch der Friedensbewegung : Erster Teil: Grundlagen, Inhalt und Ziele der Friedensbewegung : Zweiter Teil: Geschichte, Umfang und Organisation der Friedensbewegung. - New York : Garland Publishers, 1972. - xv, 269 + 492 s.

Genoptryk af anden udgave, 1911-1913. ; The Garland Library of War and Peace). - ISBN 0-8240-0240-7

Kodama, Katsuya: Peace on the Move : A sociological Survey of the Members of Swedish Peace Organizaitons. - Stockholm : Almqvist & Wiksell, 1990. - 196 s. - ISBN 91-22-01365-2.

Steinson, Barbara J.: American Women's acitvism in World War 1. - New York : Garland, 1984. - 440 s. (Modern American History).

Wicket, Christi: Kvinder, valgret og fred. I: Arbejderhistorie. 1987:29 s. 14-28

Kongresrapporter og referater

Haag 1915

Bericht : Internationaler Frauenkongress, Haag - vom 28. April-1.Maj 1915. - Amsterdam : Internationaler Frauenkomite für Dauernden Frieden, 1915. - 323 s. : ill.

For retfærdig og varig fred : Kvindernes internationale kongres i Haag 28. april - 1. maj 1915 / . - Kristiania [Oslo] : Norske Kvinders Haag-Komite, 1915. - 42 s. : ill. ; 2. udgave genoptrykt i 1995.

Resolutioner vedtagne paa Den internationale Kvindekongres i Haag 28.-30. April 1915. - København : Den danske Sektion af Den internationale Kvindekomite for varig Fred, 1919. -8 s.

Women at the Hague : The internationalist Congress of Women and its results : By three Delegates to the Congress from the United States, Jane Addams, Emely G. Balch, Alice Hamilton. - New York : Garland Publications, 1916 ; 1972. - 171 s.

Nyborg Strand 1968

Internationale resolutoner vedtaget på den 17 internationale kongres på Nyborg Strand, Danmark, 18.-24 august 1968. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1968. - 12 s.

Program : Peace and Freedom : Human Rights and Responsibilities : Seventeenth International Congress, Nyborg Strand, Denmark, August 18-14, 1968. - Genève : Women's International League for Peace and Freedom, 1968. - 9 s.

Sydney 1989

Report of the Twenty-Fourth Congress of the Women's International League for Peace and Freedom : Women Building A Common and Secure Future, Sydney, Australia 14-25 July, 1989 / . - Genève : Women's International League for Peace and Freedom, 1989. - 207 s. : ill.

Fremstillinger og publikationer fra Ligaen

Allen, Devere: The Fight for Peace. - New York : Garland Publishing, 1971. - ix, 740 s. ; 2 udgave. ; The Garland Library of War and Peace). - ISBN 0-8240-0228-8

Arbejdsprogram 1949-1951 / . - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1949. - 1 s.

Baer, Gertrude: Women's International League for Peace and Freedom : Report of Its work with the United Nations. - Genève : Women's International League for Peace and Freedom, 1949. - 22 s. ; foliatformat.

Bländle-Zeile, Elisabeth: Frauen für Frieden : Seit 90 Jahren : Dokumentation : Lebensbilder aus Vergangenheit und Gegenwart mit Daten, Fotos, Zitaten, Texten und Gedichten : Frauen zur heutigen Situationen in kurzen Texten. - Stuttgart : Die Grünen Baden-Württemberg, 1983. - 220 s. : ill.

Bussey, Gertrude: Pioneers for Peace : Women's International League for Peace and Freedom 1915-1965 / Gertrude Bussey ; Margareth Tims. - London : WILPF British Section, London, 1980. - 255 s. ; første gang publiceret i 1965. - ISBN 0-199506968-0-3

Enloe, Cynthia: Kvinna, giv akt! : Militariseringen av kvinnors liv. - Göteborg ; Helsinki : Pax ; Finlands Fredsförbund Förening för FN, 1990. - 222 s. - ISBN 91-85678-81-3

Foredrag holdt paa Danske Kvinders Fredskædes Sommerstævne paa Augustenborg Slot 1923. - København? : Danske Kvinders Fredskæde, 1923. - 28 s.

Foredrag af Undervisningsminister Nina Bang ; Professor Fridtjof Nansen ; Borgemester Carl Lindhagen. Udsendt pr Radio til ca. 300.000 Lyttere i Norge, Sverige og Danmark den 1. Juni 1926,. - København : Internationalt Fredsbureau, 1926. - 20 s.

Forord af Redaktør Thora Daugaard. Fred & Frihet : IKFF i Rogaland - 40 år / redaktører Johanne Skog Gripsrud et al. - Stavanger ; Sandnes : Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet, 1988. - 115 + 40 s. : ill.

Greene Balch, Emily: Kvindernes Internationale Lige for Fred og Frihed 1915-1938 : Vor Ligas Historie. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1940. - 31 s.

Heilesen, Christian Christensen: Lov mellem Landene Forelæsninger over Fredssag og Folkeret / udgivet paa Foranledning af den danske Sektion af Den internationale Kvindekomite for varig Fred. - København : Aschehough, 1917. - 190 s.

Helveg Petersen, K.: 75 års fredsarbejde. - København : I kommission hos Det danske forlag, 1957. - 177 s. : ill.

Hering, Sabine: Frauen riefen, aber man höte sie nicht : die Rolle der Deutschen Frauen in der Internationalen Frauenfriedensbewegung zwischen 1892 und 1933 / Sabine Hering ; Cornelia Wenzel. - Kassel, Arkiv der Deutsche Frauenbewegung, 1983. - 179 s. (Schriftenreihe des Archives der Deutschen Frauenbewegung ; 1). - ISSN 0930-4444

Hjælp Dem, Krigen Ramte : Statutter for Benny Cederfeldts Hjælpefond / . - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1945. - 6 s.

Hvem er vi? / . - København : Kvindernes internationale Liga for Fred og Frihed, 1925. - 23 s. : ill.

Hvem vi er - og hvad vi arbejder for / . - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1938. - 6 s.

Höjer, Signe: Femti år för Fred och Frihet. - Stockholm : Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet, 1965. - 7 s. : ill.

Hæstrup, Jørgen: Dengang i Danmark : Jødisk ungdom på træk 1932-1945. - Odense : Odense Universitetsforlag, 1982. - 267 s. : ill.

Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet 1915-1946 : Et forsøg på internasjonal samarbeid. - Oslo : Internasjonal Kvinneliga for Fred og Frihet, 1946. - 32 s.

Kvindernes Internationale Fredsarbejde : Beretning fra Den danske sektion af Den internationale Kvindekomité for varig Fred / Th. Daugaard et al. - København : Den danske Sektion af Den internationale Kvindekomité for varig Fred ; Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1917. - 32 s.

Larson, Magretha: De arbetade för fred : Kvindeföreningar i Sverige med fred på sitt program 1898-1940. - Stockholm : Forfatterens bokmagasin, 1985. - 353 s. : ill.

Lov om værnepligtiges Anvendelse til civilt Arbejde. - Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1934. - 6 s.

Love for Danske Kvinders Fredskæde. - København? : Danske Kvinders Fredskæde, 1919. - 4 s.

Love for Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed / . - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1944. - 4 s.

Love for Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed / . - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1953. - 4 s.

Love og vedtægter, Landsmøde 1983/ . - København : International Liga for Fred og Frihed, 1983. - 3 s. ; 30 cm.

Læsekrederartikler 1942-43. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1943. - 104 s.

Meld Dem ind i Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1921?. - 11 s.

Moe, Per: Det internasjonale arbeidet for fred 1914 - 1939. - Oslo : Det norske Nobelinstitut, 1952. - 153 s.

Mønster, Gunvar: Kvinderne, Krigen, Samfundet. [Trykt i Fyns Stiftbogtrykkeri], 1919. - 2 s.

Opraab mod Verdenskrigen : fra Kvindeorganisationer og enkelte Kvinder : Opraab fra "Den internationale Kvindevalgrets-Alliances Hovedbestyrelse". 1915? - 6 s. (Pjecen er modtaget på Det kongelige Bibliotek i 19.8.1915)

The Power of the People : Active Nonviolence in the United States / redaktører Robert Cooney ; Helen Michalowski ; Marty Jezer. - Philadelphia : New Society Publishers, 1987. - 272 s. : 421 ill. ; 30 cm. - ISBN 0-86571-090-2

Risegaard Jacobsen, Marie: Hvornår - og hvordan - var det nu det var. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1983. - 16 s. : ill. ; 2. oplag. Første oplag udkom i 1973.

Sahlbom, Naimar: En återblick. - Stockholm : Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet, 1937. - 4 s. : ill.

Salmer, tekster og sange : Fredsgudstjeneste ved Pastor Magrethe Auken : Korsang Odin-koret : 70 år for freden / . - Odense Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1985. - 8 s.

Salemon, Alice: Bertha von Suttner, Jane Addams : To som har fått Nobel-Fredsprisen. - Oslo : I komisjon hos H. Aschehoug, 1935. - 89 s. : ill.

Sangbog / . - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1935. - 59 s. ; Anden udgave. Første udgave 1933 ; 14 cm.

Sangbog / . - århus : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1927. - 32 s. ; 16, 7 cm.

Sangbog. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1949. - 188 s. ; 14 cm.

Steffensen, Steffen: På flugt fra nazismen : Tysksprogede emigranter i Danmark efter 1933. - København : C. A. Reitzel, 1987. - 650 s. : ill. ; andet reviderede oplag. - ISBN 87-7421-561-2

Ståhle, Elisabeth: 70 år for fred / Elisabeth Ståhle ; redaktør Dagny Skauge. - Oslo : Internasjonal Kvinneliga for fred og frihet, 1985. - 32 s. : ill.

Ståhle, Elisabeth: Några axplock ur Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihets historia, åren 1915-1987. - Stockholm : Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet, 1988. - 48 s. : ill.

Tybjerg, Clara: Kvindernes Fredskæde. [Trykt i Stiftbogtrykkeriet i Ribe], 1919. - 1 s.

Tøj m.m. til børn i Ex-Jugoslavien : Rapport fra en nødhjælpekonvoj til Beograd og Prishtina - december 1993 / redaktører Hanne Norup Carlsen og Else Hammerich. - København : International Liga for Fred og Frihed, 1994. - 43 s. : ill. ; 30 cm.

Tønnesen, Anne Marie: Fredshistorie før og nu. - ? : ?, 1930? - 7 s. : ill. Wiltscher, Anne: Most dangerous Women : Feminist Peace Campaigners of the Great War. - London : Pandora, 1985. - xvi, 263 s. : ill.

Wilson-Mødet i Paladsteatret den 15. December 1918. - København : Den danske Sektion af Den internationale Kvindekomite for varig Fred, 1918. - 16 s.

Wilsons Program. - København : Den danske Sektion af Den internationale Kvindekomite for varig Fred, 1918. - 15 s.

Women Unite for Justice and Peace : 23rd Congress : The Netherlands 1986 / . - Genève : Women's International League for Peace and Freedom, 1986. - 304 s. : ill.

Worker, Gertrud: Er civilbefolkningen truet af de moderne Krigsmetoder. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1929. - 16 s. ; Særtryk af Maanedsskrift for tyske kvindelige Læger, 1929:3)

Zeuthen, Else: 40 års arbejde for freden. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1956. - 7 s. : ill.

Zeuthen, Else: 50 års virke. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1966. - 7 s. : ill.

Zeuthen, Else: Ligaen under Krig og Besættelse. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1946. - 4 s. ; Aarsblad ; 1946)

Biografier over kvinder med relation til Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed

Addams, Jane

Addams, Jane: Peace and Bread in Times of War. - New York : 1922. - s.
Holmgren, Ann Margreth: Jane Addams. - Stockholm : Særtryk ur Vår Tid, 1925. - s. 149-175
McPherson, Stephanie Sammartino: Peace and Bread : The Story of Jane Addams. - Carolrhoda Books, 1993. - s.
Rotten, Elisabeth: Jane Addams (1860-1935). - Zürich : Internationalen Frauenliga für Frieden und Freiheit, Schweizerischer Zweig, 1936. - 50 s. Hørup, Ellen
Terp, Holger: Friends of India : Ellen Hørup and Mohandas Gandhi. I: Friends of Gandhi : Inter-war Scandinavian responses to Mahatma Gandhi / redaktør Frede Højgaard. København : Nordisk Institut for Asienforskning, [1993]. - 59 s. 8 ill. ; NIAS Report 1991:7; s. 35-50
Luttman, Ester: Hvorfor er jeg medlem af Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed?. - København : Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, 1938. - 6 s. Moore, Elanor
Saunders, Malcolm: Quiet Dissenter : The life and thought of an Australian pacifist Elanor May Moore, 1875-1949. - Canberra : Peace Research Centre, Research School of Pacific Studies ; Australian National University, 1993. - 398 s. : ill. ; 25 cm. ; PRC monograph ; 12). - ISBN 0-7315-1321-5 Oppenheim, Melanie
Oppenheim, Melanie: Menneskefælden : Om livet i KZ-lejren Theresienstadt / fortalt til Thyra Christensen. - København : Hans Reitzel, 1981. - 82 s. : ill. Reutz Gjermoe, Johanne
Reutz Gjermoe, Johanne: For likeverd og fred. - Oslo : Eget forlag, 1983. - 161 s. : ill. - ISBN 82-19991012-0-4
([Til tops](#))

Kolofon

Tak til de mange medlemmer af international Liga for Fred og Frihed som har været med til at indsamle dokumentation til denne fremstilling af deres organisations historie og som beredvilligt har svaret på mange spørgsmål.

Desuden skal der rettes en tak til de lokalkredse, der har sendt mig deres forhandlingsprotokoller og andre arkivalier til låns.

Desuden tak til medarbejderne på Det kongelige Bibliotek, Rigsarkivet, Statsbiblioteket, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv.

([Til tops](#))

Specielt tak til:

- Sigrid Lindholm Christensen for udlån af Kerteminde-kredsens forhandlingsprotokoller mm.
- Gønke Grage, Kvindehistorisk Samling, Århus.
- Sara Helms for oplysninger om Anne Marie Tønnesen.
- Anni Lund, Vejen Lokalhistorisk Arkiv.
- Karen Søndergaard, for at have udlånt en lysbilledserie på 120 billeder af Ligaens historie.
- Betty Nielsen, for korrekturlæsning.

([Til tops](#))

Utrykte kilder

**til Danske Kvinders Fredskæde,
Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, samt
the Womens International League for Peace and Freedom**

Indledning

Denne arkivvejviser er anden del af Holger Terps festskrift: "Danske kvinders Fredskæde og Kvindernes

Internationale Liga for Fred og Friheds historie i perioden 1915-1924", som udsendes den 28.april 1995 i forbindelse med International Liga for Fred og Friheds 80 års jubilæum. Redaktionen af selv festskriftet er afsluttet den 1. april 1995 og arkivvejviseren er udarbejdet i tidsrummet frem til festskriftets udsendelse i midten af juni 1995.

Arkivvejviseren fungerer derfor som yderligere dokumentation for denne og som en vejledning til andre som måtte have interesse i Ligaens historie. Arkivvejviseren til Ligaens historie trykkes særskilt fordi jeg ikke nåede at blive færdig med den til festskriftets deadline. Arkivvejviseren er i sin foreløbige form forhåbentlig ukomplet og vil blive opdateret efterhånden som yderligere oplysninger indgår.

Tredje del af festskriftet er "Database over avis- og tidsskrift-artikler om Danske Kvinders Fredskæde, Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed samt International Liga for Fred og Frihed" som pt er under udarbejdelse.

For dem, der måtte læse arkivvejviseren før selve festskriftet, et par enkelte ord om Ligaens danske arkivforhold: Selve hovedarkivet fra årene 1915-1971 er desværre forsvundet.

Jeg er meget interesseret i at få oplysninger fra lokalarkiver og fra privatpersoner, der måtte ligge inde med informationsbærende dokumenter af enhver art vedrørende fredsbevægelser og enkeltpersoners fredsarbejde, herunder specielt i denne sammenhæng dokumenter fra Ligaens medlemmer.

Jeg skal hermed opfordre Ligaens medlemmer til at aflevere lokalkredsarkiver til lokalhistoriske arkiver der er tilsluttet Sømmenslutningen af Lokalarkiver, hvis medlemmer kan findes i den årligt udkomne Arkivvejviser. Andre personer som ligger inde med arkivalier med relation til Ligaen, bedes også aflevere disse til et arkiv. Man skal kun aflevere arkiver til medlemmerne af Sømmenslutningen af Lokalarkiver, når man har sikret sig, at der ikke tages brugerbetaling for almindelige litteratursøgninger i arkiverne. Det kan ikke passe, at man først skal opfordre organisationer og enkeltpersoner til at aflevere arkivalier til lokalarkiverne, og man så skal betale for at få oplysninger fra arkiverne. Hvis de lokalhistoriske arkiver vil have brugerbetaling for litteratursøgninger, så aflever arkiverne til Kvindehistorisk Samling, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv eller til Rigsarkivet. Er der er nogle, der ligger inde med dokumenter fra hovedkontoret, specielt i perioden 1915-1971, bedes disse afleveret til Kvindehistorisk Samling på Statsbiblioteket i Århus.

Der er tilsyneladende en del forhandlingsprotokoller fra lokalkredse, både i privat varetægt, i det statslige arkivsystem og i lokalarkiver. En del af arkiverne er endnu ikke gennemgået, hvilket de vil blive i nær fremtid.

Danmark

Kilder til biografiske oplysninger over nogle af medlemmerne er:

Dansk biografisk Leksikon,

Den gyldne Bog om danske Kvinder, under redaktion af Edith Rohde fra 1941.

Medlemmer af Ligaen som er omtalt i denne er:

- Andersen, Anna Eikrem, bestyrelsesmedlem (Slagelse),
- Andersen, Marie, medlem af Næstved-kredsen (Næstved),
- Bremerstent, Nora, Distriktsformand for Sjællands Distrikt (Helsingør),
- Bøggild, Julie, radikal, og formand for Horsenskredsen (Horsens),
- Christensen, Ragnhild, Fung. Formand (Faaborg),
- Daugaard, Thora, Landsformand (København),
- Fisker, Emma, Formand for Frederikshavnskredsen (Frederikshavn),
- Forchhammer, Henni (ingen omtale af medlemsskab),
- Hansen, Elna, stifter af Assens kredsen,
- Hansen, Ester Frihof, medlem(Århus),
- Heilesen, Margit, bestyrelsesmedlem, næstformand og fungerende formand (København)
- Jørgensen, Tove Kjærbor, (Faaborg)
- Klem, Ollis, Næstformand og kasser for Sjællands distrikt; desuden var hun Næstformand for Dansk Freds- og Folkeforbundsforening, Helsingør-afdelingen. Senere aktiv i Ungdommens Fredsudvalg 1941-1945 (Dette arkiv er i Holger Terps privatarkiv), Helsingør,
- Koch, Ingrid Louise, Delegeret til kongressen i Luhacovice 1937, (Århus?),
- Lemche, Gyrithe (ingen oplysninger),
- Ludvigsen, Magrethe, radikal, (Maribo),
- Nedergaard, Meta (ingen oplysninger), (Viborg),
- Nielsen, Elisabeth Sofie, distriktsformand for Lolland-Falster-kredsen og medlem af styrelsen for Danske kvinders beredskabstjeneste, (Nykøbing Falster),

- Nielsen, Marie Bruun, Formand (Nakskov),
- Panduro, Rigmor, formand (Slagelse),
- Petersen, Margrethe, bestyrelsesmedlem af københavnskredsen 1924-1928, København,
- Petersen, Otilia, bestyrelsesmedlem (Nyborg),
- Rindung, Ingeborg, formand for københavnskredsen, (København),
- Simonsen, Johanne (Hun var kun medlem af Dansk Freds- og Folkeforbundsforening idet hun var gift med foreningens formand landsretssagfrer Jesper Simonsen!)
- Willingshøj, Vilhelmine, formand for Slagelsekredsen (Slagelse),
- Ørnsholt, Tonny

Når der ikke er flere medtaget fra ligaen, kan det skyldes, at dels er bogen udgivet under besættelsen og dels var det ikke særligt nationalt at skilte med en pacifistisk holdning. Desuden mangler der underligt nok oplysninger om både Ellen Hørup, Benny Cederfeld de Simonsen og Cathinca Olsen som redaktøren må have kendt i al fald via omtale. Når de ikke er medtaget, kan det skyldes, at bibliografien, muligvis utilsigtet, har politisk slagside i retning mod det konservative folkeparti, hvis kvindelige medlemmer i al fald ikke satte deres lys under en skæppe. Ellers er der mange oplysninger at hente om kvindesagen, børneforsorgssagen, forsvarssagen og kvinders erhverv - så længe de ikke var hjemmegående og kvinders deltagelse i datidens organisationsliv.

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Socialdemokratiets Arkiv kasse 783.

Det kongelige Bibliotek

Håndskriftsamlingen

Lemche, Gyrithe + nye breve i 1995.

Kort- og Billedafdelingen

Bajer, Mathilde 9 fotos

Cederfeld de Simonsen, Benny 10 fotos

Forchhammer, Henni 12 fotos

Hørup, Ellen 6 fotos

Lemche, Gyrithe 20 fotos

Moltesen, Eva 6 fotos

Tybjerg, Clara 1 foto

Wright, Louise 3 fotos

Zeuthen, Else 8 fotos.

Kun et af fotografierne af Benny Cederfeld de Simonsen har direkte relation til Ligaen med en henvisning til landsmødet i Herning 1933. Resten er portrætter eller fotograferet sammen med andre.

Småtryksafdelingen

Danske Kvinders Fredskæde

Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed

Tryksager, Plakater, Mærkater, Løbesedler, Pjecer og lign. udført for Fredsforeninger og Privatpersoner i Aarene 1928-40 af William Jessens Bogtrykkeri i St. Regnegade 26, DI, København K.

Tryksager udgivne af Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, Dansk Freds- og Folkeforbundsforening, Ungdommens Fredsforbund, Udgivet i Perioden 1928-1936, Samlet af Axel Pille.

(Journalist, Forfatter, Oversætter). Medstifter af Landsforbundet Aldrig mere Krig.

Disse to mapper af foliantstørrelse med diverse tryksager er ikke identiske som forskellene i titlerne antyder. Af Ligaens materiale findes i disse bind, det diplom der blev givet til skoleelever i marts 1940. Egentlig falder denne kildesamling uden for arkivvejviserens emne, utrykte kilder, men den er medtaget her, fordi den dels ikke er så kendt, og dels indeholder dokumenter som, mig bekendt, ikke findes andre steder.

Rigsarkivet

Private organisationsarkiver [private institutioner]

Dansk FN Forening, Arkiv nr. 10,382, heri

Foreningen til Danmarks Neutralisering 1882, senere kaldet

Dansk Fredsforening 1885, senere kaldet
Dansk Freds- og Folkeforbundsforening 1925. Heri,
Generalforsamlinger/årsmøder
Forhandlingsprotokoller 1909-1965 og
Hovedbestyrelsen
Forhandlingsprotokol 1923-1960.
Dansk Samråd for de forenede Nationer. Arkiv nr. 10,386. Heri
Finn Friis arkiv, heri
Korrespondance 1931-1975.
FN-forbundet. Arkiv nr. 10,566.
Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed. Arkiv nr. 10,402.
Arkivet dækker perioden 1938-1952 og er afleveret af Dr. Phil. Jørgen Hæstrup i 1983. Indhold: "Sager vedr.
jødiske børns indrejse og ophold i Danmark samt udrejse til Palæstina".
Mellemlfolkeligt Samvirke. Arkiv nr. 10,026. 261 kasser, heri
Fredsvennernes Hjælpearbejde samt enkelte lokalkredse af Dansk Fredsforening.

Privatarkiver
Bajer, Mathilde. Privatarkiv nr. 5066
Arkivet ligger sammen med Frederik Bajers arkiv.
Dertil hører en trykt arkivregistrant: Politikeren Fredrik Bajer (å1922) og hustrus [Mathilde Bajer] arkiv. -
København : Rigsarkivet, 1963. - 28 s. ; Foreløbige arkivregistraturer. Serie 8). Der er i Mathilde Bajers arkiv tre
breve fra Ligaen som også findes i Ligaens arkiv på Statsbiblioteket, Kvindehistorisk Samling.
Forchhammer, Henriette [Henni]. Privatarkiv nr. 5407.
Arkivet er afleveret af Danske kvinders Nationalraad og dækker perioden fra 1922-
Der er i Henni Forchhammers arkiv bl.a. læg om:
Landflygtige russiske kvinder i Østen 1924-
Red Barnet 1945-1946
Hørup, Ellen (1871-1953). Privatarkiv nr. 8094.
Moltesen, Eva. Privatarkiv nr. 5973.
Næser, Vincent. Privatarkiv nr. 8014.
Gruppe IV indeholder bl.a. følgende:
Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed 1922-1932.
Tybjerg, Henriette (1881-1919). Privatarkiv nr. 3053.
Læg B indeholder avisclip med artikler og indlæg af Henriette Tybjerg, der var børnehjemsbestyrerinde, fra årene
1913-1919.
Zeuthen, Else. Privatarkiv nr. 7184.
Else Zeuthen og hendes mand, Frederik Zeuthens arkiv er ikke adskilt. Arkivet er i depot i Rigsarkivet. Det
fylder 10 hyldemeter!

Statsbiblioteket Århus, Kvindehistorisk Samling

Private organisationsarkiver på Kvindehistorisk Samling

Dansk Kvindesamfund, heri
Emil Elberlings arkiv, heri breve og tryksager.
Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed [dansk afdeling] 1971-1985. Arkiv nr. 630-01 og 631-01
Enkelte læg omhandler perioden før 1971, herunder:
The International Committee for Immediate Meditation, også kaldet
Den internationale Komité for snarlig Mægling.
Kapslen med korrespondance, i Ligaens arkiv indeholder breve til og fra
Daugaard, Thyra 1916-1919
Forschammer, Henni 1916-1919
Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, lokalkredse:
Nordjyllandskredsen.
Regnskaber for Viborg-kredsen af Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed 1942-1945.

Fotografier

345 fotografier og 7 lysbilleder fra cirka 1915-1987 vedrørende Ligaen.

Privatarkiver på Kvindehistorisk Samling

Ditzel, Meta Nedergaard J. nr. 26/1994

Privatarkiver i privat eje

International Liga for Fred og Frihed, København

Landsdækkende arkivalia

Generelt har hovedkontoret alle arkivmaterialer fra perioden efter 1986. Ligaen har endnu ikke formuleret en arkivpolitik

Lokalkredsarkiver

Helsingørkredsen

Helsingørkredsen af "Kvindernes internationale Liga for Fred og Frihed" (i det følgende benævnt ...kredsen).

Forhandlingsprotokoller + regnskabsprotokoller for perioden 20.8.1959-30.4.1990.

Københavnskredsen

Forhandlingsprotokol 13.12.1955-16.3.1984 og Oktober 1985 til 17.11.1987.

Sæbykredsen

Forhandlingsprotokol 1963-1965.

Enkelte fotografier

Det lader til, at den ene af Ligaens tre nuværende formænd, Ida Harsløf har været officiel dansk fotograf ved de to sidste internationale kongresser, lige som hun har taget billeder ved andre arrangementer, bl.a. 80 års fødselsdagsfesten. Spørgsmålet, i denne forbindelse er naturligvis, om Ligaens danske afdeling har haft andre fotografier.

Karen Søndergaard har i 1995 afleveret sin lysbilledsamling til hovedkontoret. I øjeblikket beror den hos Holger Terp. Dertil hører: Søndergaard, Karen: Træk af Ligaens historie 1915-1965. S.T.A.R. 1983. : Lysbilledserie samlet og ordnet af Karen Søndergaard. 9 s. ; 30 cm. Enkelte af lysbillederne er spejlvendte!

Lokal-kredsarkiver og deres lokalisering

Askovkredsen Forhandlingsprotekoller

Vejen lokalhistorisk Arkiv.

A 1198, M-5, International Liga for Fred og Sikkerhed,

Protekoller, Breve mm.

Borenholm

Privateje. Esbjergkredsen

Esbjerg Byhistorisk Arkiv

Arkiv nr.561-01

Herunder bl.a.

Beretninger og referater fra diverse møder 1957-1984,

Medlemsprotokol 1964-1983,

Medlemsliste 1971,

Korrespondance 1949-1985,

International klunserlejr 1969,

Diverse Materialer 1935-1984,

Internationale kongresser 1946-1978,

Diverse tryksager 1936-1985,

Diverse materiale vedrørende hovedstyrelsen 1968-1984,

Avisklip, og fotografier.

Fynskredsen

Forhandlingsprotokoller 1966-.

Hos Anne Hansen.

Kertemindekredsen

Forhandlingsprotokoller for Danske Kvinders Fredskæde Kertemindekredsen 1924-1946.

Forhandlingsprotokoller 1946-1985

Hos Sire Lundholm Christensen,

Randerskredsen

Forhandlingsprotokoller 1941-

Hos Århuskredsen.

Middelfartkredsen
Forhandlingsprotokoller 1965-1972.
Hos Anne Hansen.
Skivekredsen
Forhandlingsprotokoller 1935-1983
Hos Skive-kredsen.
Vejenkredsen
Vejen Lokalhistorisk Arkiv
Korrespondance Anne Marie Hvidtfeldt 1946-1990.
Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed
Medlemslister 1948.
Protokoller 1923-1991
Rationeringsmærker til sultne børn.
Viborgkredsen: Forhandlingsprotokoller 1933-9.12.1969
Hos Skive-kredsen.
Århuskredsen
Forhandlingsprotokoller 1941-1972 +
Regnskaber 1938-1972.

Norge

Kornhaugh Norsk Fredssenter

Intenasjonal Kvinneliga for Fred og Frihed, norsk sektion 1919-.
Opmærksomheden henledes på, at den norske sektion først hed Norske kvinders Haag-komite. Den foreløbige organisation er oprettet i 1915. Der kan godt være privatarkiver i andre norske arkiver fra norske kvinder i relation til Ligaen. Det samme gælder naturligvis for sveriges vedkommende.

Sverige

Göteborgs Universitetsbibliotek, Centralbiblioteket, Kvinnohistoriska Samlingerna.

Internationella kvinnoförbundet för fred och frihed [svensk afdeling], Arkiv nr B 36.
Arkivet dækker årene 1915-1978, men der er materiale fra 1913.
En gennemgang af arkivregistranten viser ikke umiddelbart til nogle originale danske dokumenter.
Den japanske forsker Katsuya Kodama mener, i lighed med arkivregistranten, at den svenske sektion først blev oprettet i 1919. Men, ifølge Kvinden og Samfundet, 1916:14 s 207, er den svenske sektion allerede oprettet i 1915.

Landsarkivet i Vadstena

Östsvenska distrikterne [av] Internationella kvinnoförbundet för fred och frihed [svensk afdeling] 1939-1990.
Afleveret af Birgitta Lindström.

USA/Internationalt

Hoover Institution on War Peace and Revolution, John D. Crummey Collection on Peace.

International Committee of Women for Permanent Peace, senere kaldet, International Congress of Women,
Typescript Memorandum, 1915. [ID: CSUZY619-A]

Missouri Joint Collection

Women's International League for Peace and Freedom 1962-1975.

Norlin Library

Women's International League for Peace and Freedom

Reuter Library, Archives of Labor and Urban Affairs Meta Riseman Collection 1913-1979

Women's International League for Peace and Freedom.

Smith College, Womens History Archive Sophia Smith Collection

Addams, Jane. Papers 1904-1960. Women's International League for Peace and Freedom 1919-1971.

Swartmore College Peace Collection

Arkivet rummer over 140 arkiver over kvindebevægelser og fredsbevægelser, bl.a.

Addams, Jane. Papers. 1838-1980.

Balch, Emily Greene. Papers. 1875-1961.

Women's International League for Peace and Freedom 1914-1984

Records and Collected Records, heri

Series III. National Sections and other countries

Box 6. Denmark. Læg 1-31.

University of Illinois, Memorial Collection

Addams, Jane

Findes på Microfische.

Diverse

The International Womens' Suffrage Alliance

Det tidlige arkiv blev beslaglagt af tyskerne under anden verdenskrig. Efter krigen blev arkivet beslaglagt af russerne. Arkivet er nu i Moskva. Forhandlinger om udlevering foregår i øjeblikket.

Jødebørnene

Bertha Bracy. Født 1. juli 1893. Død 3.1. 1989. Engelsk kvæker og High School underviser. Tilsyneladende ikke arkivmaterialer i Friends House, London, kun diverse nekrologer. Hvad har hun skrevet?

Kilder: Friends with experience of relief work. 1943.

Kvindebevægelser - undersøg Forset Library.

Kvindelig Fremskridtsforening

Meyer, Johanne?

Tine Vammen er i 1995 ved at skrive en afhandling om hende.